

Бесіда

ZARZĄD GŁÓWNY
STOWARZYSZENIA ŁEMKÓW

ГОЛОВНИЙ ЗАРЯД
СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

ЛЕМКІВСЬКИЙ ДВОМІСЯЧНИК * РІК X, № 5-6 (44-45) ВЕРЕСЕН - ГРУДЕН 1998 * КРЕНИЦЯ - ЛІГНИЦЯ

„ПСИ БРЕШУТ, А КАРАВАНА ІДЕ ДАЛЕ” - АБО - РУСИНЫ НА ФАЛИ

Як то ся нераз добрі складат! Наша суспільність може бы ани не звернула увагы на Сьвітвий Конгрес Славистів, што был недавно організуваний в Кракові — кэбы не опублікуваний в *Нашым Слові* „List otwarty do uczestników XII Międzynarodowego Kongresu Sławistów w Krakowie 27-08-02.09. 1998 r. przeciwko propagowaniu w Polsce politycznego karpatyrusинства przez obywatela Kanady prof. Paula Roberta Magociego — uczestnika Kongresu”. Під „Листом” підписал ся Przewodniczący Zarządu Głównego Zjednoczenia Aleksander Maślej. Лист представлено не лем на Конгресі, але переслано його копії до президента, міністра, амбасадорів наукових установ etc. Лист аж до стыду тупий (і тогто едно для нас, вшытких Лемків, некорычне). Але завдякы тому шырший круг Лемків заинтересувався важным для нас Конгресом, а серед чужых барже шчы спопуляризувал проф. П. Магочія і Русиніе.

(продолжыня на сторони 9)

ЯКА БЫЛА ОСЕМНАДЦЕТА ЛЕМКІВСКА ВАТРА НА ЧУЖЫНІ?

Розпочато сі вечером, 7-го септня 1998 рока традиційным выступом місцевого Ансамблю Пьеш і Танця „Кычера”, який заспівал пісню „Ціе мі ся за Тобом”, а даліше конференєнеры: Шефка Дубен і Петро Трохановскій — по малым вступі о 18-тих, напевно уж дозрилий роками Ватрі в Михалові — попросили ведучого Товаришшыля Лемків п. Андрия Копчу до повитаня і оноровых гости і ватровничів.

Причали: Директор Деп. Міністерства Культуры і Штукы де Народовых Меншности п. Єжи Вєслав Завина, посла на Сейм РП Землі Ліпницькой п. Броніслава Ковальска і Тадеуш Мацькала — Президент Міста Любіна, сенатор РП п. Януш Бєлявскі, Заступник Восводы Ліпницькой п. Анджей Татусько, Президент міста Ліпниці п. Ринард Курек і інші достойнішы восводскы і риншы вєсти і установ.

Осемнадцету Лемківску Ватру на Чужині розпачил найгарніш чєтканець сєта Михалів — газда Ярослав Гербут. По тым найважнішым символічн ватраішн акт увага ватровничів нас вернула на сцену, де Директор Деп. МКШ удекорував медальом Заслуженого Діача Культуры п. Михала Романяка, котрий барз шыро подякувал за такє выржачня.

Того вечера по „Кычєрі” выступили ансамблі: „Пролєсок” з Дрогобыча і „Криниця” з Долины на Україні, „Стропковчанє” зє Словаччї і вроцлавска „Худоба” з Агнєшкєм Коробчак.

Што до ансамблів з Україны — нес потреби і вядати для них похвал, все презентуют высокн ривєш. Єст то покує напідствє недавншх шчы комунєспачншх ча-

сєв, коли то вшыткы великы і малы проблемы старано ся заступити співом, музыком, танцьом і зроблено на тым полє нехотячы дуже доброго. По другє — єст то тж напідствє великого богатства музичных талантів серед вшыткых єхншх Славян. Подібнє ситуачиє, в обох аспектах, мож видѣти і в Словаччї. Там такої в кажтєм „валєді”, в тым і русиньскым, дял чєвльшїх шчы бєльшїх ансамблів, а ємєло їх остало і до днєшншх часєв.

То лєм в нас така ситуачиє, што застєт муємо ся операти на „Кычєрі” (як колєси, хоп єст видокы же і на будучє — на „Лемковинш”). Рєшєтє треба выконяти польскыма ансамблєми, якы не погордили великым нашым музичным богатством, беручы то дє свого репертуару. Серєд них сєтє вроцлавска „Худоба” — найбєльшєна територіалнш і нє лєм. Стала ся серєд нас так популярнє, што декотри Лемкы ани нє знають же з перєсона льногє склєду то нє наш ансамбль. „Худоба” выступила і на тогє раз. Нє знаємо лєм, чєм в програмї бєло напєсєно — же „Трат і стєвєт з Агнєшкєм Коробчак”, кєд Агнєшкє выступила сама. В своєм оригєналнєм, стєвєжнєм, нєшпроблєнєм стєпєно.

Зрєштєм вшыткы выступлючы барз ся подєбали. Милє бєло смєтрити з бєку на живє режисєрчєни, полнєдїкнє люєми, амфітеатр. І такої привєршила думка — што то бєдє зарєм, в суботу, коли збєрє ся напевно дуже бєльшє полє. Дє ся помєтєт? Цї нє за малшє бєлє оптимїзм оргєнєчєрєв, коли вєзли ся до нєрєбєдєвнє вєтрнєго простєру, в тым і до урєдєлєлєнє амфітеатру?

(продолжыня на сторони 10-11)

Новини - не новини не лем з Лемковини

♦ 3-5 липня в Руському Керестурі проходив XXXVII Фестиваль Культури „Червена Ружа” - велика і барз різноманітна маніфестація народного і сучасного - авторського доробку наших братів Руснаків в Войводщині.

♦ 20 липня стованко-русьницький Шарин постивило велике нещастя. В наслідстві нестрічаной бурі припила — як сі окрідено — пісячолітня вода, котра забрала велио людських істип, і спривчила велику руду.

♦ 24-26 липня в Жльпні Об'єднання Лемків організувало XVI Лемківску Ватру. На сцені — традиційні од кількох років — домінувала білжика нам, але не лемківська пия.

♦ 26 липня в Миковій, родовым селі Андрия Вархоль (Енлі Воргола) організувано VII Фестиваль Русьської Культури ім. Енлі Воргола. Організаторами імпрези суг Сівський Уряд в Миковій і Русьницька Оброда.

♦ 2 серпня в Джерзі (NJ) вшанувано пам'ят мучеників Талергофу, організуючи традиційний Талергофський Ден. В місцевій православній церкві Святых Петра і Павла одслужено запокійну Службу Богу за мучеників Талергофа.

♦ 7-8 серпня проходила в Михалові XVIII Лемківська Ватра на Чужині, організувана першераз в новым просторным розміщенні (шарисе о началний імпрезі Стівариння Лемків читай на ст. 1/10-11).

♦ 22-27 серпня в Закопанім організувано XXX Міжнародний Фестиваль Земель Гірських. Виступила на ній з інспенізаційом „Федоры” вєлена через Ю. Стариньського „Кычера” з Літвині, здобываючи в своїй категорії Срібны Топрїш, як пїж нагороду журпалств.

♦ Од 27 серпня до 2 вересня в Літвині проходив II Міжнародний Фестиваль „Европа без границь”. Взяти в ній учасч м.лн. Ансамбль Дому Культури з Руського Керестура (Бачка - Югославия) і „Маковица” зо Словачи.

*Послушайте вышитки люде
лемківського роду —
хто в тым краю рідным, бідным
каламутит воду.*

*Послушайте, може ся вам
придаст того в біді,
може навчить шанувати
братів і сусідів.*

(Амроз)

Місце для рефлексій

Мають велике щєстя тоти мокры, маслясты гадикы! Зєдно, кєд мам дяку бесїдувати о них, редакторє ограничають мї мес „Місце”. Не знам ци то не даяка тиха штатма, може лем дипломатична?

Штоси в тым єднак є, бо — пам'ятате певно — кєд єм остатні-раз о них гварил, тоєды што были найперше в „Wierzyński”, а пак перед достойном аудиторіюм, тым єм не годєн был оповїсти о тым як сучо. Но, але...

Не так давно, да з два місяці тому, зас вїзли, мєдже єкшу іщы аудиторію. І тото іх певно згубило. Бо не чуо, хоц чуо іщы незгріше, жебы іх дахто поважні — як то ся гнеска гварит — потрактуєвал. Не чудую ся тому. Поважні трактує ся лем поважных. (Петро)

Новини - не новини не лем з Лемковини

♦ 1 вересня зачало в Пряпові діяти Русьницьке Оддїлня (Wydział) Інституту Народовых Студій і Чужых Языкїв. З той нагоды проф. Р.Магочий стрїпил ся з ректором Пряпвського Університету Карольом Фечом.

♦ 5-6 вересня в репрезентативным готелі Підкарпатя „Перліня Карпат” проходила прєсїжова конференция під назвом „Мєдженародны односини ма Закарпатській Україні”. Організаторами конференция были Европєйський Центр дє Проблемів Народности з іменкєго Фленсбурга і Лінгвістичний Центр ЛІК з Ужорола.

♦ 13 вересня в Кєсєвль (NJ) одбыл ся ювілейний XXX Лемківський Фестиваль. Америкы Лемкы помодили ся найперше на Службі Божий, пак гостили ся народным стравам, вєдучали концерт, обїзрили выставу народных виробів, а потім бавили ся на загальным танцуваню.

♦ 2 жолтня в Новым Саді (Югославия) і 3 жолтня в Темєшварі (Румуня) дали великы спільны концерты церковной музыки заприязнены хоры „Романос” зо Швайцарии і „Розанов” з русьського Дюрльова (Бачка).

♦ 17 жолтня в Пряпові місцевий Театр Александра Духновича дал премєровє представлєня знаной драмы А.Чехова „Свадьба”. Інспенізувал ю талантливий молодий режисєр, Русин з Руського Керестура Вла вимір Надв.

♦ 17-18 жолтня в Кутковій і Горлінях Стівариння Лемків при спїлучасті Стівариння „Руска Бурса” організувало VI Лемківску Творчу Осін. Окрем крайовых, учасч взяли майстри пера зо Словачи, Угрів і Україны. Виступила пїж популярна уж „Сєренча”.

♦ 29-31 жолтня в Крєпльнї організувано VIII Форум „Польща-Схід”. Бізнесменами з Білорусии, Литвы, Росии, Україны і ш. опкувало ся мєдже ігчыма трєс Лемків - глумачів. В концертной салі „Піяпїлї” красїв виступила на ново одуховлена „Лемковина”.

МИХАЛ АРТИМ

Цілком недавно минуло 150 років од дня народжыня Михала Артима, остатнього представителя серед оборонців Русинів од вынародовліня через австро-мадярскы власти.

Вродил ся Михал Артим 14 жолтня 1848 рока в родині священника, в селі Никльова на Маковици. Згідні з першорядном освітом, держал титулы доктора теольогії і доктора прав а при тим бым і лікарьом. Здає ся што акуратні через услуги як лікар і правны порады в судовых справах його імено і сама личніст знаны были шырско по обох сторонах Карпат. Як лікар — лічыл цілком безплатні каждого, хто до него пришол, ци то Русин, ци Словак, ци дахто інчий. З барз далеких сел привозили до него хворых, котрых він не лем лічыл, але і такой давал ріжны рады.

Был популярний люблений нашым народом як політык, мешканці маковицкой околиці vybrали го послем до Парляменту в Будапешті. Не дармо медже змадяршеном інтелігенциом і торговцями называно го „оборонцьом простаків“, а коли мадярскє правительство ввело розпоряджыня, же во вшыткых школах повинен выкладати ся лем мадярскій язык — то тыж такой ціла угроруска інтелігенция стала ся його ворогом, бо він не звертал

увагы на тото розпоряджыня. (...) Я закончыл сельську школу в 1914 році, але молодшы вчыли ся з Духновичовой і Поливковой книжок, печатаных кірилицьом, до розпаду Австро-Угорщыны, а то завдякы Артимовой рішымости.

Наступил 1918 рік, остатній рік пануваня Мадярів над не-Мадярами, влучні з нашым народом, Руснаками. Артим напевно предвиджал крах монархії і в його наступстві політычны і народны зміны, але бесідувати людям о тым отверто было іщы завчасу, бо в руках мадярского жандарма были іщы: карабин, шабля і мотуз... Артим виділ, же час скоро втіче, же кед карпатскій Русин буде заскочений даяком наглом зміном, то каждый сусід буде хтіл зробити з него свойого слугу, свойого підданого. Зато нашол він барз практичний спосіб: най книжка бесідує о тым, о чым він безустанні хотіл бесідувати до Руснака. Як звычайні, протягом Великого Посту каждый, окрем малых діти, ішол до сповіди, штобы стрітити праздник Пасхы з чыстом душом. Артим добрі знал о тым, што в нашого Руснака неє векшого стыду як тот, коли бы священник одмовил дати розгрішыня; вшытко выплянувал наперед, іщы в мясницях выступил на казальниці з катехізмом в руках. Пару неділь сам чытал і пояснювал одповіди, а при кінци оголосил же „хто при сповіди не буде знал одповісти на każde зьвіданя, того він не высповідат“, і додал: „Вы мене знате, што як дашто постановлю, то і выконам!“ Вшыткы, почавшы од шкільных діти, аж до найстаршых старців вчыли ся так, жебы знати цілий катехізм на памята. Артими мови розходило ся о то, што в катехізмі, в части о вірі, на друге зьвіданя: — Якого ты набоженства? — ест така одповід: — Я восточной Церкви, руского набоженства. Так посередництвом катехізму, котрий был дозволеный мадярскыма властями для „угрорусів“, Артим старал ся жебы запамятали Руснакы — же хто они сут. (...)

Днес на Пряшівщыні „свідомы великаны“ прібуют перерабляти всіх будителів карпаторуского народа на свій ужьток. Лем Артима обходят молчки, зато же йому не можут пришыти ничего під свою подобу, радше не споминают о ним. Што Артим был русиньского духа, найліпше познати з того коли в 1916 р. греко-католицкы епископы, пряшівскій і ужгородскій, выдали розпоряджыня обходити церковны свята по за юлианьскым календарьом, чого цілий наш карпаторускій нарід не любил, але не міг против того стати, бо гр. кат. духовенство тому розпоряджыню не противило ся, а по друге зато, што был то час коли Мадярия была в войні против Росії, еден Артим выступил против, але тоту борбу мусіл вести осторожні (шырше о тій борбі мож прочытати в статії автора - „Село Бехерів“, опубликуваній в Карпаторускым Календарі Лемко-Союза на рік 1964).

(...) Його борба была так против митрополиты Шептицкого (в зміні календаря), як і против епископа Новака і мадяризуваня нашого народа, зато Михал Артим стал ся жертвом тых ворогів, мусіл вмерати... Вмер при полным здоровлю і силі — 28 липця 1918 рока, приблизно о 13.30 по обіді. *(Шкода же автор, так докладний, не выяснил загадковой, вымуженой смерти о М.Артима. - Ред. "Б").* Не дочекал ся того часу, жебы видіти на власны очы крах австро-угорской монархії, так як він давнійше предвиджал.

Днес нам не принесе корысты бесіда о тым — як бы він поступил при тым краху, але едного можеме быти певны: же судьбу карпаторуского народа ниhto інчий, як лем він, о. др Михал Артим, взял бы в свої руки, бо він в своїх остатніх часах стал ся барз популярным. Особливі в очах карпаторуского простонародя стоял на самым верху, над вшыткыма товдышніма так званыма угро-рускыма „ланами“.

Василь Брында з Бехерова
(за Календарьом ЛС - 1968 р.)

З великом радістю - хоц не о радости ту бесіда буде - поміщаме спомини п. Нестора Репела, родом з Білцаревой. п'ятдесятий третій уж рік прожываючого в Україні, на Донбасі. Переймуюча то розповід, серцьом і кырвю, хтіло бы ся повісти, писана. Дасме їй місце на стороні презначеній для історіі — бо то наша історія, хоц барз почесно могла бы ся найти і в „Сучасній лемківській творчости“ — бо то наша творчіст, література, барз добра народна література.

НЕСТОР РЕПЕЛА

А ДАЛЕ - СТЕП, І СТЕП

Описати? Но але же... о не даст ся то нияк так спроста и описати жадного олувка ци пера словом. Хыбаль што лем словом серця. Та бо и де-ж го, ТОТО, и мож описати, што ся ма оповите и обляте больом серця! О, то ся не даст нияк описати, но а треба бы же, та и повинно, и то конче же си го, як лем годно, та и як лем мож, та хоцбы лем частичку маленьку того жалю и skutku, зармутку на слово писане, ци то словом речы — од серця до серця повісти, предати, высвітланти.

О, и хтіло бы ся, и марит же ся о тым, но та и конче, и повинно, и потрібно, жебы то-то зробити — бо юж наше сонце над гором, и што ден, што ніч — то крок до могылы. О, та, о Боже Ты наш милий, та и допоможе же то нам ту, го тым, та и повед нас — як то си, о того слово, што ся ма обляте и оповите больом серця, выповісти, написати, описати: што ся, рідне — чужым ма, и ты йому — чужий.

Та было то на яві, ой было, вшытко того в тоты часы, де немціст і злоба взяли верх над жытьом Лемковины, и хто во тоты часы мал ся де поза порогом рідности своей, лемківской, то тот юж і не мал чога вертати ся до залишеной ним рідности, бо ей му юж там не было во радіст и миліст жытя, а лем во видок того — же то радіст, але тепла и любви не было там юж той родинной, як то докля ся то там му ей мало, до залишыня.

Ой, и што ся то там в тот час творило во серцях, душах и замышліню тых люди, котры того прежывали, а мало ся іх тисячы, і я медже нима. Сьпішыли зо Сьвіта до рідности, а ей юж для нас не было. Очами ей виділи, а теплою рідности не одчували, а лем зима студін чужыны зморозила чутя радості, любви, милости — до слез смутку и розначы, во гореч жытью нашому.

О, што робили тоты бідакы в тот час, коли рідніст чужым ся їм мала, де заміст рідных — чужы люде ся там мали, а рідна хыжа похмарыла и ныбы плакала як виділа поодаць од ся стоячого, засмученого — своего, рідного, и Чловека; што перше она го милувала, потішала и обогривала, и він ей; а teraz він го смутку, зармутку, зо заслезеныма skutkom очами і зранений жалюм серця стоит поодаць од ней и слезно, смутно смотрит на ню, а она тых так само на него, го таким самым як и він жалю и болю.

О, не годен тот спомин акуратным словом писати, бо сызы очы топят и не видю як и што ся пише... Бо было так, што неедны мали ся сиротами при живых вітцях, бо вертало ся домів зо сьвіта до вітци, до родинны, до рідной хыжы, рідного края, приходит ся, доходит, серце з радости вырывают ся з груди, а там никого рідного ніт.

О, то едно — же рідного юж не было. А ишы гіркішше як обрабуваным ся го пути остало, хоцбы и я. Ту сирота, бо ничого рідного ніт, ни вітци,

ни родинны, ни рідной хыжы, ніт ся де притулити, а ту — обрабуваний. То юж дубельтовий, голий сирота, нещесний, Богом забытий и жытьом скараний.

О, піл сьвіта провандрувал ем си з ньом, з полным добра, одежы и взутя, валізком. Мал ем мысель, же вшыткых си з родинны на пару років — го памят о своїм гірким жытью го сьвіті — подарком обділю, а оно иначы вышло, што не то — кому подарок, але и сам голям, обрабуваным гет зо вшыткого ем ся остал.

О, гірке мі было жытя го сьвіті, но а найгіркішший тот момент — як остало ся мі парусот метрів домів, оно юж там, за том кером, руком подаги, преїду коло того лісика, Каверы, на Горбы и лем си пару раз добрі голпу, и юж Перелісок. Але не так ся стало, бо раптом з того лісика, Кавюр, выходит пятьох озброєных люди, стают напред мене и приказуют ити з нима до того ліса...

И што-м мал робити? Пішол ем під мильом до мя словом:

— Wściekły Rusinic, co masz tam w walizce? Pokaż!

Зложыл ем тоту дорогу мі, набиту добром всякой всячыны валізку на пняка, напред них, отворил и гварю:

— Смотте. Іду зо сьвіга и несу свой родині гірким трудом сьвітовым заробений подарок. — Двигнул ем голову и, раны Боскы, наооколо мене нелем тых пятьох, але сім раз по пят, не меньше.

И якы то си они вшыткы рады были як взрїли того, што ся там го тий мой валізці мало. Очы ся блищат, руки потерають, а еден з них підышол впритул до мя, обізрїл мя мило доокола и гварит:

— O, piękne masz pieronie ubranie. A koszule, a buty! Jak pan król! A ja, widział, w szem? Skurmysylni, widział?!

И по тым слові „w szem“ казал ся мі гет зо вшыткого того, барже до гола, роздівати і роз-

зувати. А як ем ся завагал зараз того зробити, то мя чемні попросил — што мі одраз три зуби вылетіли, з носа кров потічком текла і в голові ся мі запоморочыло, што был бым впал як бы не яличка, о яку ем ся спер і руками, як маму, обнял.

О, не годен ем того описати та и не даст ся ниякым словом того выповісти што-м одчувал го тот час, як ем ся остал голий і босий, и як они мя „по пшияцьельску“ привитали. Но, што правда, шмарили мі під ноги стару, обшарпану валізку и повліи.

— Tam jest wszystko, co pani trza, wściekły Rusinie. A podarków ci nie trza, bo ojców nima.

И по тых словах пішли си го глуд ліса з том мойом валізком и вшиткым тым, што зо мя здерли. Помахали мі зо сьміхом и втіхом, и повліи наостатку:

— My cię jeszcze zdzybamy, miły przyjacielu, jak nie uciekniesz do Rosyi. Miej se to na pamięci, wściekły Rusinie.

Мі того слово было — як бы ножом по серци: „Ойцув німа“ и „як не уцекнеш до Росии“. Што оно може значыти, што ся стало? А тот их поступок, што мя збили и обрабували, ницы барже зляггорил мі серце и дышло до такога ступня, што-м стоял як памятник, без найменьшой мысли о тым — же я голий, и же треба отворити си тогу нещесну валізку, што мі ей го замін дали за мою, и одіти ся и обути. Та я о тым

не мышла, я мышла о тым — чого мі они такы слова повліи. И хто зна, докля бым о так, го тым замышліню, роздітний и збитний, стоял, як бы не надышол гу мі знасмий мі Поляк, Ясек Думінів (Кнап), што гнал до того ліса статок пасти. Підышол гу мі, обзірил мя і гварит:

— Słuj ty jesteś chłopaku i kto cie tak miło, pićknie i delikatnie obróbil?

Я од тых його слів як бым ся од сну пробудил и не знам, ци-м ся втішыл, ци встрашыл. Заплакал ем и повідам му чый см та и што мі якісы бандиты зробили. Він мя выслушал, пожалувал і гварит:

— Znam ja twoich ojców, ale nima ich chłopaku, wyjechali do Rosyi, żal - a nima. A bandytów tutaj dzisiaj pełno i niki to nie wi - chie to, cy Polacy, cy Niemcy, cy Ruskie, a to ze po polsku mówi - to nie oznacza już że on Polak rodowy, bo i ty po polsku mówisz, a jesteś Rusin rodowy, nie Polak. Tak i te bandyty, kto ich wi, kto oni?

Погадали сме си то так оба и так там втовды довідал ем ся од него тогу „новину“ — же ма ся преселіня и більша половина села юж выхала, в тым числі и моя родина. Як быти, што робити? - майтла мі мысль. И ту Ясько як бы знал о чым я мышла, ляпнул мя по плечу і повліи.

— Nie smuć się, najdziesz dziewczynę i chłopca - i kwita. A teraz, dawaj się przyodziewać, bo on już do siebie idzie.

И по тых словах поміг мі отворити тогу нещесну валізку, и хоц мыло мі было ци ні одівати ся и обувати до того што там было, но але — што-м мал робити, преці не буду так ту стоял, та и такой роздітний медже люди ишола — жебы ся кстили и встрахали як нечистой силы, ци нелюда якісого.

Оділ ем ся, хоц и кошель мала ся го плямах кырви, а и гачы тых не ліпшы. И мысль мі впала — же може тых зо такого милого „пшияцеля“, як и я, того позаберали. И го тяжкым жало і замышліню о так ем ся оділ и обул, немило ем пізрил и на того ницы, што ся

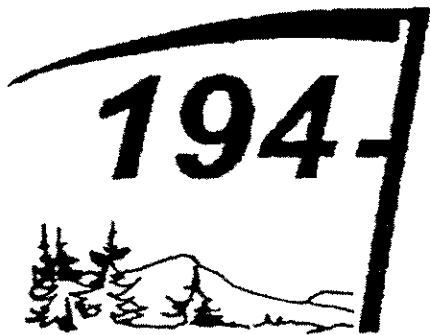
там остало г валізці, и сызы ми очы затопили — бо была там ницы чорна поношена бунда, поношены, выкручены „плубушкы“, чорны гачы, капелюш - циліндер и ярмулка.

Ясек покывал си головою як того взріл и повліи же такых трафунків тераз немало — што и го пути, так як и мене, обрабуют, а то и до „хавпы“ ся вдеряют, заберут што ся им сподобат, а як бы ся им дахто вперал, протівил, то го побють, и то так што гнет Богу душу оддаст, а як ні, то каліком на ціле жытя го зробят. Можут ся и з дівчат, и з баб поздівати, а то и зо собом си забрати для „мілосьці“.

О, таку то я мал и радіст, и новіст поверніня ся зо сьвіта домів го тот повосиний час, 20 вересня 1945 рока. Вертал ем ся з дачым, а остал ем з ничым. И так з тым ничым и мал ем ся го людях за слуту, найміта, мал ем ся го тых си людях, але не за заробок го придбаня дачого, але за хліб, жытя.

И то бы мі ницы байка было, якіси бым си того преживал, радил бым си з бідом, може бым ся даде и приженил, и дожыл бым ся до дачого доброго, што бым ся мал як и инчы люде, но але не судило ся мі так. Бо як ем вчул од адных люди, што мі ненароком, зо насьмішком гонору г очы повліи же-м „голий дзяд“ — инчы могли си придбати и принести зо сьвіта фест набиту добром валізку, а ты пришол г подертых гачах и жыдівскій старий бунді и ярмулці, мышла ес же няньо ти вшитко дадут, як и докля давали; но та ид си тераз до них, г Москалю, най ты приодіють, бо ты си сам не радиш го жытя. Голи-с як колик, без одежы, без обути и без хыжы, та и без розума, но та и хто тя, и хто тя зохце ту такого (...) за хлопа и за газду взяти?

(продолжыня на сторони 15)

ПЕТРО КОРБІНЧ

СПОМИН ПРЕЖИТЯ

(продолження 3)

Іхаме, ніхто не зна де. Обеду-га нас еписко пильує. Прейхали Вроцлав і Познань - і ся не видит де нас везут. А то до Щеціна - до Głównego Urzędu Bezpieczeństwa. І до льоку, нас хлопів до єдиной нелі, аж і пшурки ол споден забрали. І на піддетво, по єдиному, взяли. і зьвідують ся:

— Co pan za jeden, Rus?

— Nie.

— Ukrainiec?

— Nie.

— To co pan za jeden?

— Była taka narodowość na Podkarpaciu, zwana rusko-łemkowska, ja z niej pochodzę. Jakim sie urodziłem - takim jem.

— Co to jest?

— Tam jest świadectwo szkolne, proszę popatrzeć.

І зас до льоку запровадили, і така то „wolność”. До Явожна зачали пакунки прихоложити і свої там были, а ту може згинеш без пшіду.

Єдиной нocy до двері - чеберк, і отверают ся двері, приходит шеф і ключник. Я ся зорвал, бо-м на-просто двері мал постіль, і стою.

— He was tu jest?

— Słutech — одповідам.

Мі казал сідати, а іх за порядком зьвідують ся за што сідат.

— Śpiewalem śpiewkę — гварит перший.

— A jaką? — І выкручат ним, кильо ся му подабат. І до другого:

— Za co?

— Banda mi zabrała konie i wół.

— Ty sam dał, skurwysynu

— Panic, ja z krwi i kości Polak.

— Jak bida - to Polak.

— A pan za co? — зьвідують ся третього.

— Wpadłem do kotła.

— Do jakiego kotła?

— Były takie oblawy w Krakowie i mnie zajeli.

— A pan za co siedzi? — звернул ся наостатку до мене.

— Nie wiem.

Махнул руком і пшпол. Сьвие два тыжні, покус єсти даюг, але выбіліл см як стіня. Близна стіля, купаня нес, тож зачинат сьвалити і печы, і очы запухли. Аж парепті взывают єдиного. Пшпол - не вернул. Потім другого - і не вернул, потім третього - і тіж не вернул. Нарепті і мене взывают. Привіол мя до бюра, а там стоїт поручник молодий, і повідают:

— Pan pojedzie z tym panem.

Прийхали сме в нocy пред вельку каменишо, стоїт пост. Входиме - то зас поліційний дім УБЕ. Коло девятої возвали мя до бюра, выписали посьвідку же: „Zwolniono z Oddziału Pracy Jaworzno, udaje się na poszukiwanie rodziny”. І інструкція - жебы: „iść w kierunku wiosek Listkowo, Orzechowo, Dorochowo, i żeby nie przekroczyć powiatu Długoleka, nie wyjeżdżać gdzieś dalej bez ich wiedzy, bo zamkna”.

І іду, і зьвідують ся люди - де такє село Лістково. Повідают же далеко, том дорогом треба ити. Дшпол см до єдиного домку і пропшу о кавальчык хлба, же-м „głodny i słaby”. Дали мі зєсти і ся пытають - „Skąd pan, że taki biedny?”. І позерают на мою гушкы, на огрижену голову. І тлумачыня трудне, треба цыганити, бо Захід на-ставлений на „Ukrainców - że banda UPA”. Якоси-м ся вытлумачыл і подякувал за „posilek” і іду далі - а то рівинни, видит ся же недалеко, а дійти трудно. Припшол см на вечер до села і зьвідують ся о тол-тыса. Вказали мі пропшу о пшчліг, вказал см засьвідчєня, але тото з дому, з Гір. Дал мя недалеко, до єдиной бабы. Сіджу г’вечер, а мала дити, хлопшв, і так мя аж слабит - коли я свої буду виділ. Дала вечєрю, в покої спаня, а на рано дала сьніданя. Я подякувал і - треба ити далі. І зьвідують ся - ци бы да-

хто не потрібувал робітника. Не знають, дем вывядуют:

— A skąd pan, czego taki biedny i bez włosów, i kurtka taka - szycie odmienne, i - jaki to materiał?

І іду далі селом і кого стрічу, то ся нагварям до роботы, повта-рям: „Kto by tu potrzebował?” І далі іду, стоїт на дорозі хлоп, „Dzień dobry” мі одповіл.

— Panic, kto by tu potrzebował do pracy?

— Ja potrzebuje. — і такої до-дас — ale skąd pan, czego pan taki zmieszony, czego pan bez włosów, jakiej pan narodowości? — Бо-м гуш-но мал, не куртку — Po góralsku szuta, czy po ukraińsku?

І незнатя як ся тлумачыти, а тя мордус, бо обчєрніли - „banda ukraińska” - і вєдл-є нещєсливний. І хлоп подумал і повідаг:

— Nie potrzebuje.

Так, обчєрніли по шлым За-ході тых Украиншв, і нас до них зарахували. Іду і іду, і юж мі сьвіт не мшшій. Село ся кинчыт, і стоїт при дорозі верба. І така пас-кудна мысль мя обшыла - нич, дем ся завєснн, буде раз концє блш. Та перехрєспн см ся і зьбы-нул до Бога і вышєптаг: „Ангєлє, хоронитє во мшї, ты завєс при мі стїї, як і вонє, так і в нocy, будь мі до помочы” - і мя попусчила тота мысль. А ту ся вечєрє, бо в осєни дєш малшій, а на другє село далеко. Была велька купа соломы, такі-м змучєншій - іду си кус од-ночытн... Вену і см так гвєрдо, же аж по пшночы см ся зобудит - змерзєншій. Думам - што далі ро-бити? І вернул см ся назад до мї-ста, і - на Убє. Повідам же ніхто мя до роботы не хєе прыятн, дем „протоколус”, і - што мам робити? І єден поручник взял на себе плац, і запроващл мя до ПУР-у. Домиско велькшій, покоїв дуже, але пусты.

— Tu pan może mieszkać.

Полтал см, якмєу канану стару напшл, жебы было на чм спати. Але єсти ніхто не дає. Нич, пшпол см на мїсто, до єкєтєу.

— Co pan chciał?

— Jesć mi sie chce, a pieniędzy nie mam.

Виділа, же-м барз худшій, зпш-нєншій і дала мі такых кинш обрї-

запах з ковбаси. І я їй подякував, і хліба кус випросив, і так кус зл. водом пошлі та пішов спати. Рапо см стал і пішов на місто, треба же брати їсти. Очи болят, пухнут, преблечня нес, вымыти ся нес де. Лажу по місті, роботы глядам і їсти прошу, і нес видоків до жытя. Пішов см на ярмак - торговиню, там сут фурманкы і господарє, звадіую ся:

— Z jakiej pan wioski, może pan potrzebuje robotnika?

— A, teraz różna jesień, po pracach polowych, ja nie potrzebuję.

Здыбал см другоє:

— Ranie, może pan z Orzechowa? Tam podobno jakiś gospodarz potrzebuje robotnika.

— Tak, młode małżeństwo.

— Może by mnie pan wziął na furmankę ze sobą?

— Weźmie.

І поіхали сме. На місці вказує мі тото господарство, приходжу до подвірця, звалюют з воза буракы цукровы. Зараз ся беру і помагам звалити, і гварю:

— Ludzie mi mówili, że pan potrzebuje robotnika.

— Tak, potrzebuje.

— Ja mam tyle, co na siebie. Żadnego ubrania, ani bielizny więcej, czy pan by mi mógł coś dać?

— Tak, u mnie po Niemcach ciuchów dość.

— A jak z jedzeniem?

— Latem pięć razy dnia, a teraz trzy razy.

То ся мі якоси не барз добрі на одчутю зробило, же так захвалят, але си думам - в газды не ма быти голоду. І добри же принимаєт.

На вечер нагріла воды до ванни, я ся выкупал, і дала мі старшу білизну. Обік кухні такій покоїк - як для слугы, сідно вікно, сідна постіль і накаслик; якаса перинка і заголовок. Принесли поиметвы лахы до роботы на рано. Чекам - што їсти дадут. І принесла газдыня горня чорной кавы і скыбку хліба пісного. Буде голод - думам. На рано стал см, позберал см ся і лєчу надвір, повідам господарюви „Дзень добрий” і звадіую што мам робити.

Мал два кош, корову і десят свинь. Заяли по Німцях красоту газдынку, 20 гектарів поля рівного.

Запровадил мя до стаїн і казал вымитувати гній, а потім парувати компері для панят. Гною было дуже наскладано, ту треба силы, а я слабій і голодній. Вывожу, але не можу. Боже, як то буде?

Коло осмой годины кличут на сьніданя. Пришов см до кухні - сєт дві скыбки хліба пісного і горнятко кавы чорной, мало солодкой, і - по сьніданю! До роботы! Докінчыт см гній вывозити, то „do obiadu sędzić buraki cukrowe”. Было двос наятых і чыстиме, але так ся їсти хоче, трудно ся дочекати того „obiadu”. Нарєпті кличут: по тареліку зупы худой, скыбка хліба і - „po obiedzie”. Думам си: „Піду парувати компері, то си поім”. Але казал чыстити буракы, же „na dźis jeszcze będzie świniami”. І чыстиме, такс долге тото до вечера... Полетіл см до загорідкы, вытыт слугу морков, поскребал і грызу, жебы ся кус заспокоити, але то вытыткого мало. А вечера зас „така”! Думам си - яка „wolność” мі пришла. Вночы см стал, пішов до кухні, до креденца і вкромл хліба - што буде, та буде. Та на другу ніч юж замкнений креденс.

Ины приходил до нух такій старий кавалєр Янек. Они го наймували до роботы, а як я пришов то наймували менше. І был злий на мене, приходил навечєр і з том моїом газдыньом таку політыку провадили — „jak Ukraińcy Polaków mordowali, jak na Ukrainie chłop cały dzień serami młócił za miske gruszek, jak ona za Niemców w fabryce robiła za parę deka chleba i gorzka kawę”. Тот Янек все мі робил такы підступы: то зерна вкрал і підмарил в мішку - же то я, то пішов до выходка і наевинил по лонках — же то я. А газдыня все повідат:

— Dawni to u nas był porządek, a teraz?

— Ja wam tego nie robię, proszę obserwować kto to robi. Ja staram się dobrze robić, na robocie się znam, i końmi jeździć, i orać, i wszystko, ale głód zawsze odczuwam.

На сідно може і добрі было, же піне і мало ся їто, бо я был барз зиннений. Зважыл см ся, газда мал вагу, то 43 кіля см важыл.

(продолжыня наступит)

ІВАН ГОЛОВЧАК

До серця

Чом ся, як кулачок,

часто стискаш,

Чом зо себе жалі так вытискаш?

Кому, серце, сут потрібны

Твоі болі сиво-срібны?

Хыбаль тобі з того

кус полегаєт?

Може... але туга все ся векушат,

Шарпат нитком болю в грудях,

Думка мыслит все о людях.

Як там... Де вы моі розметаны?

Ци носите в серці край коханий?

Ци ходите хоц даколи

Мыслью та по рідным поли,

Де кормильниц пасли сте рогатых

В царстві крячкіє буїных,

росохатых?

Ци на лугах розкайтнєных

Медом квітток наповнєных

Зпате вино літа выпиваете?

Де вы? Де вы рідны?! Я ся мате?

Ци вам добрі у вырїю?

Бо мі геї! Уж сылз не лію.

Лєм даколи бывает: жаль попікат,

Мысль сойком в горы

сой запітат,

Кус потишыт ся лісами,

Што паруют перфумами;

Выйде на поляны

і засьліеат тихо —

Збоїт ся, же збудит старє лихо,

Што погнало єї із дому

У драбняку старєнькому...

Потім, розжалєна

втратам гнізда,

Вертат доміє, скучат сой допізна.

Чом ся в жытїо такє стало,

Што нас з гір евакуувало?

Што мы кому в жытїю завинили?

Хыбаль тото може, же робили,

Ныбы волы на просторах,

Жебы рід наш выжыл в горах.

Можна тисяч причын

найти, знати...

Та не можна глупіст опраедати.

Єї лєм серцьом мож справити,

Если інчых хце любити.

ПРОПОЗИЦІЯ СТАТУТУ СВІТОВОГО КОНГРЕСУ РУСИНІВ

Мы, Русини, што жыме в Серединній Европі на своїх історичных територіях, і Русини в діаспорі, головні в США і Канаді, ведены добрыма умыслами з'єднати свої сили в інтересі забезпечення розвою нашого культурного, народового і економічного жытя, вирішыли сме заложыти цілосвітову русиньску організацію, котра прийме назву Світовий Конгрес Русинів.

Головным сенсом екзистенції Світового Конгресу Русинів є тенденція рішыти своіма силами проблемы жытя Русинів в Европі і Америці. Ведут нас гу тому негативны історичны обставины, кед нападком комуністичных маніпуляцій з нашим народом дїшло такой до його духового, а місцями і до фізичного геноциду. Покликаньом Світового Конгресу Русинів хочеме сперти того, што ся з нами стало гу, в Серединній Европі в 50-ых роках ХХ столітя, кед сме были як нарід змінены на Українців. Окрем того, будеме дбати о то, жебы проблемы нашой культуры, нашой ідентичности і нашого історичного стремління мы певні тримали в своїх руках.

В своім стремліно будеме ся радити тым статутом.

(Кодан /Данія/ 9 листопада 1997)

1. Світовий Конгрес Русинів є федераціом русиньскых організацій, котры діют на території держав, де жыют Русини.

2. Світовий Конгрес Русинів творят русиньскы організаці, котры сут зареєструваны в своїх державах і выявили жычшыя працювати в тым Конгресі.

3. Світовий Конгрес Русинів ведут члены Світової Рады Русинів подля схваленого програму Конгресу членами Світової Рады Русинів на своім засіданю.

4. Світовий Конгрес Русинів сходит ся як правило раз на два роки, але при особливых обставинах може быти скликаний і частіше.

5. Виконавчым органом Світового Конгресу Русинів є Світова Рада Русинів.

6. Світову Раду Русинів творят представителі тых держав, де жыє автохтонне насеління Русинів, з делегуваных з каждой державы по одному представителю. Іде о тоты державы: Україна (Підкарпатска Русь), Словачия, Югославия, Польша, Угры, Чехы. Єден член зо США і Канады, котры были серед закладателів Світового Конгресу Русинів.

7. Каждый край ма право делегувати до робочой рады Світового Конгресу Русинів найвеце десять делегатів з тых русиньскых організацій, котры сут членами Світового Конгресу Русинів. Члены делегаций з окремых організацій выбраны сут пропорціональні подля числа членів окремых організацій. Мандат делегата Світового Конгресу Русинів важний є од пошлідного рядового засіданя до наступного рядового засіданя Світового Конгресу Русинів.

8. Мандат члена Світової Рады Русинів важний є од моменту выбрана на Конгресі аж до моменту покли-

каня новой Світової Рады Русинів на шлідуючым рядовым конгресі. Выбір Світової Рады Русинів є послідним пунктом програму Конгресу.

9. Кед з окріленої причыны член Світової Рады Русинів не може далє выконувати своей работы, делегаты даного кршо, котры были на посліднім конгресі, мусят выбрати нового представителя до Світової Рады Русинів.

10. Нововыбрана Світова Рада Русинів на конгресі выберат спомедже своих членів ведучого більшыстю голосів в тайным голосуваню. Його мандат є важний до шлідуючого рядового конгресу. Вназідку важных причын, кед ведучий Світової Рады Русинів не може далє выконувати своей функції, Світова Рада Русинів выберат нового ведучого.

11. Ведучий Світової Рады Русинів скликає дварат до рока засіданя Світової Рады Русинів, в припадку окріленых причын і частіше. Ведучий Світової Рады Русинів веде засіданя Світової Рады Русинів, в припадку окріленых причын тоту роботу выконує заступник ведучого.

12. Заступником ведучого Світової Рады Русинів стає ся автоматичні член Світової Рады Русинів з той державы, де має быти далшыє рядове засіданя Світового Конгресу Русинів.

13. Світова Рада Русинів як виконавчий орган Світового Конгресу Русинів реалізує рішшыя Світового Конгресу Русинів, приготовлює і окрісляє програм пастигнутого засіданя Світового Конгресу Русинів, здає справу Світовому Конгресови Русинів о своей работі за минулий период, делегує кандидатів на членів Світового Конгресу Русинів на їх схвалня на рядовым засіданю Світового Конгресу Русинів.

14. До Світового Конгресу Русинів могут быти прыяты русиньскы організаці, котры розвиваюч такую діяльність: а) будуоч народну ідентичність Русинів, б) стараюч ся о культурну дідовизну русиньского народа, в) сохранияюч і розвиваюч русиньскій язык, г) стараюч ся о історичну континуацію своего народного бытя, ґ) підтримуюч і розвиваюч добре сплжкыя медже Русинами і інчыма народами і народностями в тій державі, де організація екзистує.

15. Членами Світового Конгресу Русинів не могут быти полтичны партії і конфесійны групы, а то зато, же Світовий Конгрес Русинів є організаціом аполітичном і аконфесійном.

16. Кандидатом на асоциуваного члена Світового Конгресу Русинів може ся стати тота організація, котра предложыт Світовій Раді Русинів писемову просьбу о аступлїня до Світового Конгресу Русинів і має зареєструваний статут своей організації.

17. Вышкы рішшыя Світового Конгресу Русинів і Світової Рады Русинів сут важны кед за ними проголосувала надполовинна векшына прыяных делегатів фактычных членів Світового Конгресу Русинів ци членів Світової Рады Русинів. Кед на засіданю Світового Конгресу Русинів ци Світової Рады Русинів буде прыяных меншыне як половина делегатів ци членів, голосуваня буде неважне.

18. Кед фактычний або асоциуваный член Світового Конгресу Русинів перестанє дотримувати ся статуту Світового Конгресу Русинів, Світова Рада Русинів даст пропозицію Світовому Конгресови Русинів, жебы голосувал за оджиканя його членства в Світовым Конгресі Русинів і під судовом грозьбом го напомяне, жебы не выступувал в імені Світового Конгресу Русинів.

19. З записком організації, котра є членом Сьвітowego Конгресу Русинів, зникає і його членство в Сьвітowym Конгресі Русинів.

20. Сьвітовой Конгрес Русинів не одповідає за діяльність, правны і фінансовы проблемы окремых членів Сьвітowego Конгресу Русинів.

21. Центром Сьвітowego Конгресу Русинів є місце перебування ведучого Сьвітовой Рады Русинів, котрий был выбраный на последнем засіданні Сьвітowego Конгресу Русинів.

22. Фірмовий папір Сьвітowego Конгресу Русинів має назву СЬВІТОВИЙ КОНГРЕС РУСИНІВ, догори по русиньскы, а під тым по англійскы.

23. Сьвітовой Конгрес Русинів ужыває округлої печаткы з русиньскым текстом СЬВІТОВИЙ КОНГРЕС РУСИНІВ і англійскым текстом, і з ербом, в яком єст валіво штыри ясноши смугы і три злати смугы а направо рудий медвід на срібным підкладі.

24. Месток Сьвітowego Конгресу Русинів творят добровільны дары ріжних іституцій, організацій і окремых осіб. Фінансовы Рішшыя выдає Сьвітова Рада Русинів.

25. Зміны і доповніня статуту Сьвітовой Рады Русинів свалюють ся на рядовым засіданні Сьвітowego Конгресу Русинів, кед за тым проголосувє веде як половина прийнятых делегатів засіданія Сьвітowego Конгресу русинів.

26. Сьвітовой Конгрес Русинів заникає по догоді веде як половина фактычных його членів і кед за тым проголосувє веде як половина прийнятых делегатів засіданія Сьвітowego Конгресу Русинів.

Василь Турок, ведучий СРР
Іван Туряниця, заст. ведучого СРР
Гаврил Гатингер, член СРР
Михал Варга, член СРР
Андрій Копча, член СРР
Павел Р.Магочій, член СРР
Яромір Горжеп, член СРР

Статут Сьвітowego Конгресу Русинів буде затвержденый по голозуванню на V Засіданні Сьвітowego Конгресу Русинів, який одбуде ся (маче надію) в Ужгороді на Закарпатській Україні в маю будущего рока. Помышаме його пропозицію, маючы надію, же мудры лемківскы головы кед го прочытают, нашішют нам свои увагы. Придадут ся они делегатам Стоварышшыля Лемків в конгресовій дискусії над статутом.

На знімці з лівої стороны (репродукція з репродукції) проф. А Дуліченко, проф. Р Ротштайн, проф. С Густавсон, з правої др Е Міхна і др О Дуць-Файфер

„ПСЫ БРЕШУТ, А КАРАВАНА ІДЕ ДАЛЕ”, АБО - РУСИНЫ НА ФАЛИ

XII Медженародний Конгрес Славівістів, який проходив в Кракові в днях од 27 серпня до 2 вересня, зобрав дост численну еліту науковців, які займають ся русиньском проблематыком Окрем наших, Русинів, і Поляків, котры досліджуют русиньскій язык, культуру, історію, не бракло і вченых споза славянського кругу, як: Свен Густавсон зо Швеції, Роберт Ротштайн з Америки, Іштван Удварі з Угрів, др Р.Беначі з Італії. Мало речєне — зобрав. На Конгресі читаны были рефераты посередньо ци безпосередньо дотычны русиньской тематыкы і так

Проф. С.Густавсон з Упсальского Університету прочытал реферат *Соціолінгвістычна тыпология славянських языків меншын*, в тым меншыны русиньской, проф. **Александр Дуліченко** з Тартуского Університету (Естонія) - *Языкы малых етнічных груп: генеза, статус, проблемы ужываня*, проф. П.Р.Магочій з Торонтоного Університету - *Малуваня народіє без державы: східні Славяне в Карпатах*, доц. др **Василь Ябур** з Русиньского Одділіня Інституту Народовых Студій і Чужых Языків в Пряшові - *Систем вокалів і консонантів в русиньскым языку в порівнанню з українськым языком*

Дуже вченых-славівістє зо сьвіта проблематыком Русинів інтересували ся і на двох виставах, а то в Центральній Книжници Ягайлоньского Університету і в книжници Педагогичного Інституту в Кракові, де в рамках Конгресу організувано виставы выдань Русиньской Оброды зо Словації і выдань о Русинах з Карпато-русиньского Досліднього Центра в А-

мериці з виставами ознаємили заінтересуваных проф. Магочій, доц. Ябур і начальний редактор русиньскых періодичных і неперіодичных выдань в Словації, Александер Зо-зуляк.

І кед уж бесіда о книжках, ніт як поминути што XII-му Медженародному Конгресови Славівістєв дєдиковано выдану з нагоды 200-ой річниці народжыня Адама Міцкевича книжку *„Oda do młodości” w przekładach na języki słowiańskie*. Нашла ся в ній, серед штырнадцетьох языковых версий. *Oda ty mładości* по лемківскы! і несмотрячы на ей трансляторску вартіст (не мі ей оціняти), нашла ся при українщынї, російщынї, сербщынї — як рівна серед рівных.

Рєсумуючы, мож сьміло повісти, што в однесію до Конгресу поставлений пред тым дописом наголовок „Русины на фали” не буде занадто прєсадженым. Адекватным тіж буде піднаголовок „Псы брешут, а каравана іде дале”, адже спомнений „Одкрытый лист” Обьєднаня Лемків явил ся при повазі і фаховості Конгресу дымком з папіроса в меджєсєсийній перєрєві. Правда, не вшыткы го терпят, але старчыт отворити шыроко вікно — до сьвіта — і по дымку

Русины зас заістніли. На міру можливості, а може і понад і не даст ся твердити — же была то „польска інтрига”. На наступний конгрєс славівістєв, організуваний напевно через інчу державу, Русинів тіж запросят. Чом бы мали не запросити, адже сьвідомий, обьєктывный сьвіт науки не може ся озерати на брєханя коньюнктурной, незрівноваженої групы псевдокібіців. (пт)

ЯКА БЫЛА ОСЕМНАДЦЕТА ЛЕМКІВСКА ВАТРА НА ЧУЖЫНІ?

(продолжыня з сторони 1)

Програм другога дня розпоча- то о 10 годні і закінчыно аж в не- ділью рано. В першій, допуд- ньовій його часті выступлялі на сцэні: „Шовкова косіця” з Льво- ва, „Полякы” з Новай Всі Гродзі- ской, „Серенча” з Горлиц, „Кли- шовяне з Клишова, „Смерек” з Вы- сокой, „Верховіна” з Варшавы.

В тым блоку організувано п’я- выступы і конкурсы дзіцячы. Пре- красні сьпівалі, рысавалі і вершы рэцігувало найбільш з догепе- ршніх чысло, бо аж сорок трох (43) дзіці - ватровічів. Вышкы дзі- ці зосталі нагороджаны оплеска- ми і нагородамі.

В конкурсі сьпіву найвыжшы місця занялі

В групі ад 6 до 10 рокаў:

- I - Аня, Соня і Александра Гер- бут-Кузяк;
- II - Клавдія Брсян,
Магдаліна Дзямба;
- III - Анна Максимчак,
Катеріна Просіньска.

В групі ад 11 до 15 рокаў:

- I - Магдаліна Дзюбіна;
- II - Анна Пласконь,
Давід Габорек;
- III - Павел Габорек.

В конкурсі даклямашы:

- I - Дарота Жук;
 - II - Дарія Тутко;
 - III - Ірвіна, Емілія і Пётро Олесне- вич;
- выржыня - Павел Габорек.

В конкурсі рысунку:

- I - Оля Пласконь;
- II - Оля Звольска;
- III - Борис Дичко.

Велику ролю, як вядучы кон- курсів, сполніл п. Юрко Старынь- ский, котрый прэкрасні і чудово заохочуваў дзіці до участі в кон- курсах... же аж вышкы нараз хоплі выступувати. Вядучы был барз задоволеный з декотрых вы- ступів дзіці, бо переконаў ся, же в його ансамблю „Кычэрні” не за- бракне новых сьпівачых і граю- чых талантів. А было іх напруду

дуже, а уж вершыном таланту за- чудувала вшыткых Магдаліна Дзюбіна. Є в тым дівчатко — як повідаюч — „іскра Божа”. Не дост же ма прэкрасній голос, та ішы - в так молодым віку - чус ся на сцэні як профэсэналістка. Дал бы Бог, жебы мала шестя в свойй музычній едукацыі до добрых фа- хівців. Дал бы при тім Бог, жебы шкылі не затратіла лемківскай душы. Бо час шансу быти нашом горлісто. А треба нам того, ой — треба!

Першій раз на Ватрі в Миха- лові зорганізувано правдывы зма- ганя спортовы — в 16-ох конку- рэцывях. Організатаром іх, неза- лежні од Стоваришныя Лемків, аде за його акцептацыіом была Православна Організацыя Спор- това, з голывном сідбом в Вар- шаві. Проводілі іі п.п. Роман Браун - як голывный судя і Михал Сацлович. В організацыі і ошыах спомагало іх 20-ох поміччыків, в тым і наша моладж.

Організатары спортовых кон- курэцыві мали свой сектор і свою наголосноую апаратуру, за по- мочом котрой подали ошыны лем в речыням своим секторы. Не прэка- зали іх організатарам Ватры, тым способом і мы не можеме іх опу- бликувати. На сцэні прэведэно лем сьлу конкурэцывіо рызаня дрывна на час. Выгралі сій братя В. О. Герейчакы з Любіна, за што дэталі в нагороду грисобове шатро і спортовы одеж (сорочкы і шапкы). За друге і трэце місце п’я были нагороды. Дуже было меда- лів, нагород і дыпльомів. Повето ся мі видіти блишачыі „златныі” погар п. Гербута за заняты I-го місця в столовым тепіст.

В годнах 17-18, традицыйні уж, організатары перэрвом в про- грамі Ватры дали охочым можлі- вост взяті участ в воскресній Ве- чэрні, яка служыла ся перед мце- цевом прэкрасном новом цэрквы (до сэрэдны змыстыла бы ся лем невелика част вірных чад). Барз гарді сьпівалі Михалівяне ведэны

п. Михалом Романьяком і споманя- ны дост чыслетпыма семінарцста- ми — Лемкамі, як і іныма любі- телямі цэрковного сьпіву. То бы- ло чудове пережыты, зас вершы- пом його выявила ся проповід о Любомыра Воргача — право- славного пароха Лізіны. В слові до народа, хой релігійного змісту — так як ся в цэрквы проповідати належыт — нашлі ся прэці ноткы глыбокого, правдывого, аполтыч- ного птарыіп’ызму, од якого рука не встерэгла ся отэрати сьпівачо- ючу по лпыці слезу, од якого дыр- гаюче горло на потрафыло стрі- маці солёной слпыці. Боже Вам за- плат, отче Любомыре, Поляка на- лежыт ся і о. Митратові Деканові Вроцлавскому Михаілові Жуко- ви, же — як прэдстоычній служы- тель — дає простір моладій спыі. Адеже молада мудрыст пайбарже годна вознесці на высоту члове- чыі дух, утвердыці віру, змыдныці падыю. І вядно то было по очах вірных, котры — здавало ся — бе- сідувалы: „Код маме такых свя- шеншчыків, барз долго, або і безко- нечній прыіде ся бороті вражыій долі з Духом Гір”.

...А пак піпылі мы зас до амфі- театру, який вытопыл ся так, што ані прыповідкову ілы не годно бы было вшытурці... А парід все шпол і шпол, доходці і доходці. Слыю Лемча ту другому кыішійне ся прытулыло, дадо місце наступ- ным і наступным... А спына жыла, сьпівала.

В ошастым коншерт выступылі зо сьвязкым репертуаром вче- рашній і дшешній ансамблі. До біла розгрылі зас публіку „палеты” „Стропковчане”, вершыну члове- чого таланту вказал зас українь- ской „Пролёсок” з Дрогобыча.

Колі вышодыла на сцэну спы- на з нашых Гір „Серенча”, в дея- кых сьпелычных очах мож было вычытати: Што оны можут ту вказати, по такых арцыстах, оны — такы моладшыкы і вком, і ста- жом (бо был то лем бодай третій іх выступ). Лем наша моладж, лем тоты, што уж слухалы „Серен- чы” — вірылі в шо. І не завелі ся. „Серенча” прывала амфітеатр, зму- сьла го скандуваці свос імя, котре в бесіді нашых дыв значыт „Ще- стя”. Стало ся так хыбалі, не лем

*** ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ *** ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ ***

зато, же „Серенча“ то сдвиний, на-правду наш, фольковий ансамбль, але і зато же то напращу добрий ансамбль. А потуваня його високо підносит барз интересно до-бравий репертуар, стары пісні, якы в фольковій формі набирают нової сьвіжости і — того чого бракує несдним — дбаєт, а што-найменше стараня, о чыстоту на-пшой прадівської бесіды. Треба вірити же „Серенча“, кед ины до того сценічни окріпше, стане ся на-ступным ансамблем, на яком опертн будеме ся могли все, в ка-ждий народний потреби.

„Сьмпатичний, быстрий, мо-лодий добрий конферансьєр Томко Вансач заповів Львівянив зо сценіч-ном штуком о переселеню 1945 рока. І зас сценічным очам виді-ло ся же організатори жлі уставити програм, же по тій сценічній веселости тяжко ся буде одберала смутна драма. І зас ся помыслили сценічны очы. Не без заслуги Автора драмы (не знаме назвиска, выбачте) який професійни потра-фил посидати смуток-жаль зо здо-ровым народным гумором. В тым же домінувал неперевертенній Василь Шкымба, який зрентом за-стидно веселил зо „своём діттиом“ ватряни. Лем выходил на сцену, ины не встигнул прорече „моя ді-тиня, ход гу, слухай ся няя“ — уж щіпний амфітеатр покогом захо-дил ся од сміху. А вертаючы і кінчаючы о драми, треба оддати Авторови і виконавцям пошану за одвагу — же выросли уж з дав-ных побоювань і виповіли голос-но бодай частку з того, што коли-си конче выповісти было треба.

Злосливом — і то пред „пыва-ком“ програму — выявила ся елек-трична інсталация. Перед выступом „Кычеры“, коли зо сцены, бе-сідувал, барз краси бесідувал в імени Львівян і Лемків в Україні п.Петро Когутов, засло світло. Але ватрянив того не перестра-пшыл. Відомым было, же на „Кы-черу“, з новым програмом — з лемківськыма вечыркама ждати бу-дут і до білого дня. Така потреба не была конечна, але ждати, доправды, было на што. Провоку-вала до того аж і польска преса, яка повідомляла о тым, што „Кы-чера“ за тоту реалізацію пребо-

йом отворила сой в Живцу нап-порт на престижовий в сьвітowej скали Медженародний Фестиваль Земелі Гірскых в Закопанім.

Не даст ся описати братів Ко-зібратів і пілою репты предста-вленої „Кычером“. Тото треба было видіти! І дуже, барз дуже виділо, оплескувало в до края на-битым амфітеатри. Особливи зас Ълшарияне і Флоринчане, од ко-трых тексты і мелодии до пред-ставліня п. Юрій Стариньскій за-писал. Імпонувала передовишн-кым сценюграфія, оправа, строї. Не фоні того трапили ся деякы виконавчы недотягншы (о вели-кых узнаных мож і дакус критич-ні бесідувати, не зашкодит ім то-го, а помочы може). Ходит о сьлив мужеской группы. Тот зрентом нукал, на нашу думку, заважал пізійше, што „Кычера“ вернула з Закопаного (был см там - П.Т.) „лем“ зо Срібнымя Топірями. На Ватри был еден блиск, і добри. На-ша Ватра важійна преті конє-кциньом од випыткых Закопаных!

До ясного дня бавили ся ва-тряне, яким краси грали „Клюб 48“ і „Крайне“. Танцюючым не стоял на заваді ани сагарійско-калягарнійскій пісок, якого най-дрібнійшы зеренця двигали ся догоры, лизли до очы, до ух і за-чокру кошело.

Треба данто зробити з том Пустыньом Михаїлварі, хонбы лем для танцюючых. Знаме-знаме! Прибувано, але того рока ины не встигнено, хоц зроблено барз ду-же. Векніст ватровничв была за-скочена подлом ватряного поля. По тамторчній Ватри організо-ры перечували, што дотеперішнє розмншья не ест добре і выстар-чаюче для потреб итотраз барже розвиваючой ся михалівской Ва-тры. Тепер, коли ватрянив ест итотраз веце, так дальше быти не могло — жебы сцена і пропагува-на з ней культура была так близ-ко торгового поля. „Перестройка“ найбарже не сподала ся тым, што хотіли пити пиво і сднчасні слухати і обзерати выступы на сцені. Але все так быват, же кажда зміна в очах люди мас дві сторо-ны. Зас — з другої стороны — николи не ест так жлі, жебы не могло быти гірше і николи не ест

так добрі, жебы не могло быти ліпше. А ж ся просит, жебы:

— докінчыти сцену зо заплечом, най не виглядают так неосонре-алістичні,

— поширити, через обнжыня, амфітеатр (або замонтувати гумо-вы сіджыня, бо ватровничв БУДЕ итотраз бльише),

— замонтувати голоспикы на сто-пах выжпше — для тых, што пра-гнут слухати музыка і сьлшву, а чу-ти і видіти пиво,

— зробити данто з том реченем Михаїлварі, для танцюючых, же-бы чули грунт не лем при собі, але і під собом.

Дост збелетризуваног о виджы-ня потреб, дост жартив! Добри бе-сідувати — „докінчыти, пошири-ти, замонтувати, зробити“. Лем хто тото вышпко мас зробити? — Андрий, Штефан, Павел, Митро, Ваньо і ины зо трьох в резерві? То за тяжко на так нечисленны плечы. Ксбы было дост тропш, говды дві, три особы могли бы поксрувати плапныма екипами. Але тропш дост нес, і не мож ся надвати на ліпшу ситуацію. Тото треба зробити при уділі ватровни-чів, при сьлшній помочы. Кед хне-ме бывати на Ватри, мусиме почу-вати ся до народного обовязку.

Декотры, як речено выжше, выбриджали на теперішній поділ ватряного поля на секторы: сцену і амфітеатр, поле шатрове, спор-тове і торгове. Та треба повісти што ліпше помн вы розділили од себе культуру, спорт і торговлю. Бльише спокою і поманы мала і релігія, не сусідуючы безпосе-редньо з так ріжнородном і ріж-ноконфесійном публком.

З перегляду тогорчній Лем-ківской Ватры на Чужыні треба потвердити, же была она найбіль-ша з дотеперішніх. Публикаторы оціповали не сдиако, сднм же учасників было три тисячы инчы — же аж шест тисячи. Зіас ся, же найвірнійшом ошном буде тотя посередній.

В імени тых тисячи і своїм дя-куют організаторам за гарду го-горчійо Ватру і юж гнеска, в їх імени, запрашают на XIX Лемків-ску Ватру на Чужыні

Адам Барна
і Петро Трохановскій

VI СТРИЧЫ З ЛЕМКІВСКОМ КУЛЬТУРОМ ГОЖІВ ПО ОСІННЬОМУ РОЗВЕСЕЛЕНІЙ

Тяжкаво буде мі написати той - уж в заміршиво - невеликий допис. По-перше - VI Стричы з Лемківском Культуром в Гожові (25.10) мал ем шестя співвесни, быти слыным з двоих конференсерів. По-друге - беручы під увагу конференсерску „карьеру”, не зробил ем того за добрі. Так чую. А кед я сам так чую, інчы чуют того допрадвы інтенсивніше. Значыт мал ем шестя не до кнця, а публіка шчы коротіше.

А матеріял был. Было з чою зробити імпрэзу. Не прихал што-правда, заповіданий скорше, професійний „ПУЛЬС”, але прихал од наших братів зза хырбета „Шарип” - ансамбль діточий, але барз добрий. Прихала вроцлавска „Худоба”, прихала „Кычера” з Федорани - виплатко перпорядного рівня.

Зачал „Шарип”. Розиналт ся на снет пісньом і танцьом. Аж зачудуваня брадо, же такы підрісткы, а властиві іншы підрісткы гоши не лем осягнути такій рівень, але чути ся на сцени так свободий, невымупено - як дорослы артисты. Капля лем была „стара”, полноднтя молодж, якій верхововал шльком „старий” Йосиф Пірог. Хто го на Пряшівшані не зна, яким значенітм солистам вин уж не акомпаніовал на акордеоні? „Йошко”, як го зовеме, то граюча легенда. Вин є і кривиликом ансамблом - значыл ансамбл, планшій быти не може.

„Худобу” добрі знаме. І до того шчы вельо не даєт ся доповісти (Ей, але жебы сте іх видили і чули поза сценом, при вечері. Они грают і співают так піднебесн, так крылато - як я з Васильом шпеме палітку). Публіка не барз хтила пустити тогу інтелігентну „Худобу” на заповіджену перерву в концерті.

Другу част зачал я, трьома піснями власной роботы, в тым з двома не своїма текстами. Та, зчас

ся, час динозаврів минул безповоротн. Люде уж не барз приймают до себе посталгій, болю, уж насякли тым, уж пересякли, уж прагнут лем веселья, безкорботны быти. Уж прагнут ТУ быти і не барз певні ся чуют, коли ся іх кличе до гнзла. На авторских вечерах інакше быват, але на авторскы вечера прихают лем тоты... котры прихают.

Треба было зас „Шарипа”, жебы публіка зачала быти собом. А пак „Кычера” - легкой, проспійской, комунікативной. Но, не даєт ся заперечыти, же акуратні того нард потрібує, того прагне. То сєт ТОТО! Мож припомнати о Вітчизні, але так, як то робит „Кычера”. Вечырки, жарты при пошным місячку, а кед уж *Цие ся мі за Гобом, мій лемківскій краю* - то лем так на дітшійя вітру. Запемрало, заколысале голузком, впало ябко з онадженой осіно яблоні. І дост! І старчыт...

Гожівскы Стричы мают амбішно быти професійным імпрэзамі. Мают сценографа, режисера. Режисер на парунаднєт минут пред розпочатьом концерту уж был готовий зо своїом роботом. Вин є професіоналєста, вин знає, але і „чус”. І треба однести ся до його чутя з аматорском смиренішєто. То зрозуміте. Лем же душевний настрій то така паскуда, што не барз з розумом і армонізує.

„Кычера закінчала VI Стричы з Лемківском Культуром, конференсеры же - Уля Дзюбіньска і шиче підписаній - подякували гостям за приявність, професіоналєстам за жычлівієт, організаторам - з Ваньом Габорком і Ромуальдом Дзюбіньским на чел - за труд, нелегкій труд.

Особлїві організаторам є за што дякувати. Імпрэза - імпрэзом, але як пас (мам на думці і ансамбл) гостили, танували! Дякуєме, будеме памягати.

Петро Трохановскій

Зо смутком і глибоком задумом повідомляме, што

18 листопада 1998 рока

в далеком Торонті (Канада)
зкінчыл дорогу жытя

ГАВРИЛ КОСТЕЛЬНИК

уродженець Билцаревой (1911 р.),
щырий народний патріота,
автор спомяне о переселенію
(друкуваных в часописі «Русин»)

Жені Покійного Анні (прожыли
враз 66 років), дітям, внукам,
правнукам, родити і близкым
складаме щыры слова спільчутя -

члены Редакції «Бесіда»
і ГЗ Товаришыня Лемків.

Най Ти, Брате, чуджа земля
перечком легкым буде!

Вічна Тобі Памят!

ЖЕРТВУЮТ НА „РУСКУ БУРСУ”

Стафиняк Я. і П. (Любін)	100,-
Стафиняк Я. і П. (Любін)	100,-
Ковальчык Я. (Лігницке П.)	100,-
Косовскій Ш. (Лігниця)	250,-
Габура М. (Зелена Гора)	14,-
Стафиняк Я. і П. (Любін)	100,-
Шавлюк М. (Розділя)	20,-
Падухович М. (Любін)	14,-
Перегрим А. (Смерековец)	4,-
Горошак І. (Хоцянів)	20,-
Чергоняк М. (Горлиці)	100,-
Хомяк Я. (Горлиці)	20,-
Гурба П. (Горлиці)	20,-
Дидак Ш. (Горлиці)	20,-
Маслей А. (Устя Горлицке)	20,-
Шута М. (Горлиці)	20,-
Стафиняк Я. і П. (Любін)	400,-
Русинко Д. (Лігниця)	281,-
Дичко Ш. (Польковиці)	840,-
Косовскій Ш. (Лігниця)	500,-
Косовскій І. (Лігниця)	500,-

Сердечні дякуєме
- Боже заплат!

Заряд „Руской Бурсы” в Горлицях

Нашеkonto
Bank Przemysłowo-Handlowy o/Gorlice
Nr 324816 - 53556 - 132
z dop. Stowarzyszenie „Ruska Bursa”

МІТОЛЬОГІЯ ОЛЬШАНСЬКА*

Не перешол іще рік од напечатаня мойой книжки *Działalność polityczna Łemków na Łemkow-szczyźnie 1918-21*, а уж написано пару ей рецензий. З того місця хочу подякувати рецензентам за труд вложений в перестудиюваня праці і поділіня ся своїма спостережынями. Працю рецензували: Петро Трохановскій. *Бесіда*, IX, 5 (1997): 14-15; Susyn Yvonne Michalasky, *Nationalites Papers*, XXVI, 2 (1998): 360-361; Helena Duć-Fajfer, *Slavia Orientalis*, XLVII, 3 (1998): 527-530; Tadeusz Olszański. *Magury* 98 (1998): 25-36; M.T., *Slovensky prehled*, no.1 (1998): 101-102. Paul Best (*Polish Review*) і Luca Calvi (*Ricerche Slavistiche*) зложыли свої рецензии в редакциях, але не были они іще напечатаны.

Праця, на жаль, не є вільна од блудів. Не спосіб вытлумачыти чом є в ній так дуже перекрученых слів і інчых языковых блудів. Автор, разом з выдавцьом і неоціненым Мирославом Воргачом вложыли барз дуже праці в языкове оформлїня тексту - але видно же треба было вложыти веце.

Книжка розповідат лем про події котры мали місце на Лемковині, лишаючы лемківску політычну і війскову діяльнїст поза границями рідной землі як тему наступной праці автора. Ниякій рецензент не нашол в праці великых блудів, спостерігаючы дрібны недотягнїня, але тіж пікрісляючы першорядне значїня праці для познаня лемківской історії. Єден лем Тадеуш Ольшанскій выкорыстал працю до створїня своей інтерпретації здарїнь на Лемковині в 1918-21 роках, а робячы тото позволил собі на деякы маніпуляції. В звязку з тым його рецензии хочу присвятити ту веце місця.

Уж на самым початку допису Ольшанскій пише: „*Nie bez wpływu na szczupłość miejsca, poświęconego tej ostatniej* (Команчанскій Республіці) *pozostało zapewne to,*

że autor jest zwolennikiem łemkowskiego ruchu narodowego.” Чудує мене што Ольшанскій не видит правдивой причыны того, чом Команчанскій Республіці посвятил ем лем єден розділ. Чудує мене тото, бо прецін сам Ольшанскій дослїджувал історію той республіки і добрі знає, што дост гарді ся уж писало про тоту коротку подію і не барз дуже мож додати. В місце фантазюваня чом зробил ем тото, а не тамто - ліпше докладні перечытати вступ до праці. Там написане є чом тото, а не тамто.

В місце фантазюваня чом тото, а не тамто - ліпше бы тіж было дакус глубше войти в лемківску історію і хоцкы спрїбувати зрозуміти деякы річы. Прикладово тото чом Русска Народна Республіка Лемків повинна быти звана по польскы *Ruska Narodowa Republika Łemków*. Лемкы од віків звали себе і были званы через інчых Русинами, Руснаками - рускыма людми. Тоты вшыткы званя сут дуже старшы од девятнадцетовічного русофілізму, котрого прихыльнїкы зачали додавати друге „с” до своей званя для підкріслїня своей твердой рускости. Отже Лемкы мали своє званя на долго перед тм, коли до нього додано малий елемент для підкріслїня культурово-політычной орснтації. То не група Росиян переселила ся в Карпаты, ани не безіменна група зачала звати себе рускыма - лем група Руснаків мешкаючых в Карпатах зачала звати себе дакус інакше. В тым самым часі тотя група Руснаків зберігала свою льокальну культуру (не російску), хоц з захоплїньом смотрїла ся на великоруску культуру. В тым самым часі тотя група Руснаків чула ся найближше звязана з вшыткыма Русинами мешкаючыма в Карпатах, з нима утримувала звязок, в русинських селах по полудньовій страні Карпат мала родинны повязаня (не мала їх в Росії). Далій, захоплючы ся

могучом Росийом, Лемкы зачали печатати газету *Лемко*, писану не по російскы але на язиці наближенном до лемковского говора. В тридцетых роках, далій будучы під впливом російского етосу, Димитрій Вислоцкій писал же добрі бы было штобы Лемкы знали російску мову, але най не сьміют забыти свою рідну, лемківску бесїду. Не є так тяжко найти дуже таких прикладів, з котрых видно што Лемкы од должшого часу глядали зовнішнього (культурового, політычного, ци іншого) вспертя, але не барз при тым были охочы зашмарити тото СВОЄ ЛЕМКІВСКЄ. Тото - одбігаючы дакус на бік - мало місце, і далій має місце і медже тьма Лемками котры приняли українску ідеологію. Жебы зрозуміти на кілко русофільскій рух был серед Лемків правдиві русофільскым, а на кілко был він вымішаний з русинофільскыма тенденциями - треба бы осїбною праці.

Правдом є што історик не ма піддавати яс емоциям і має холодным оком писати про давнішы часы. Та річ в тым, што не пише ся гев про - як было то уж колиси повіджене - „*spoistość betonu*”. Не розходит ся гев о емоції, лем о зрозумлїня, або бодай пробу зрозумлїня. Ольшанскій такой пробы не піднял. Він взрїл званя Русска і одраз пише што по польскы має тото быти переведене на *Rosyjska*. Мож бы повісти - холодна, вчена, згідна з правилами перекладаня текстів льоїка. Та вшытко єдно, сам Ольшанскій в наголовку своей допису называт республіку „*Ruska*”. Чом так, Тадеушу? Не пасує звати ей російском? Ано, не пасує! Мі Ольшанскій зашмарят, што Західньо-Українску Народну Республіку зву по польскы „*Zachodnio-Ukraińska Ludowa Republika*”. Так ей зву, бо так ей приняли звати в польскій історийографії. Я не писал ем праці про тоту республіку - то і не піднимам ся выступляти в справі

МІТОЛЬОГІЯ...

(помыпковой) термінольоїі. Забрал ем голос в справі тлумачыня звання лемківской республікы, підписуючы ся під тлумачыньом Квілецкого і Магочія - Ольшаньскій лишат ся сам зо свойом інтерпретаціям.

На жаль того роду інтерпретаціям мае в дописі Ольшаньского веце. На його думку не могло быти на Словакіі трьох тысячі лемківскых втікачів перед побором до польской арміі. Тото стверджыня вшмарил Ольшаньскій в текст котрый є - як більшіст його допису - скорочыньом мойой праці. Чом не могло так быти - не тлумачыт автор. Певно нашол якысе історичне джерело, котре достарчыло докладных статистычных інформаций.

Правду повідаючы, не нашол він ниякого джерела, а в місце того маніпулює такстом мойой праці в цілым своїм дописі. Коли пише о тым як польскы воякы затримали в Горлицях трьох Лемків і зашмарили ім тото, што не носят на шапках польскых орелків - то одраз зна, же тоты Лемкы мусіли быти озбросныма членами лемківской міліціі, бо прецін інакше бы іх військо не затримало. Війско затримувало без причыны, або лем зато же были то Лемкы, бо на Лемковині діяли яс річы котры ся Полякам не подавали. Я тото знам з джерел - Ольшаньскій фантазіює. Свойом дорогом чом бы глядали озброены члены лемківской міліціі в Горлицях? Лемкы ани не зараховували Горлиц до свойой території, ани не были дурны жебы посылати озбросных членів свойой міліціі до польского міста.

„Ostatni opis czyta się dziś jak bajkę. Taki proces - i tylko jeden dzień.” Може ся і чытат тото гнеска як байку, як оповіданя з добрым закінчыньом. Згідні з льофіком Ольшаньского, такім процес мал бы тырвати долгше, бо прецін розходило ся о поважну справу. Справа была поважна, але не в тот спосіб як смотрит на ню

Ольшаньскій і можут ся смотрити інчы люде з перспектывы днешнього дня. В 1918 році Лемкы выступили в обороні своїх власных інтересів і здецидувані протиставили ся інтересам одроджуючой ся Польцы - так, одроджуючой ся по 123 роках неіснуваня. І хоц тота Польша виділа Лемковину во своїх границях - то прецін згідні з обіцяньями президента Вудрув Вільсона і згідні з впроваджаным новым порядком в Европі - *Нихто не мал быти змушаний до зверхництва під котрым не хоче жыти*. Та для Ольшаньского ціла лемківска діяльність была *od początku nierealna*. Треба щыро повісти, што выятя Лемковины з території одвіків контролюваной через Поляків мусіло бы взяти дуже веце праці і хыбаль мілітарной акціі. З другой страны само зміряна до того, підняте цілковито не пацифістычні, не лем без мілітарных акціі, але і з повідомліньом Поляків о таким діяню - не мусіло быти спостерігане через вшыткых Поляків як велике переступство. Знаме што декотры Полякы аж і симпатизували з Лемками, хоц прецін знали што евентуальне поведжыня лемківской політыкы лишат Лемковину поза границями іх краю.

Смотрячы ся холодным оком (і очывидні теоретычні) на тамты події, мож повісти што мешкаючы компактном масом Лемкы мали таке саме право до децидуваня про свою долю, як мали Полякы і інчы люде. Здає ся, што розуміл тото судія в часі процесу лемківскых діячи, котрый высварил прокуратора за незнання льокальных національных одношынь. Здає ся, што розуміла тото лава присяжных, котра не потрібувала дуже часу на закінчыня справы Лемків, котры *chcieli tego, co Polacy już mają*. Прошу посмотрити як інакше закінчыла ся діяльність на східній Лемковині, де не лем люде згынули в часі борбы, але тіж доконано пацифікаціі і арештувань. Там дішло до війны (на малу скалю) - Поля-

кы ей выгнали і розправили ся з тым, котрых побідили. На західній Лемковині тіж выгнали Полякы, але здає ся што хоц декотры з них розуміли, же моральні не маот ниякых підстав до сурового розправліня ся з побіджыма Лемками. Так бо-дай хоче ся думати і такы внескы мож вытягнути з перебігу процесу. Славити лем треба Бога, што Ольшаньскому не пришло жыти в тамтых часах, бо з його підходу до справы видно, што за його приводом лемківскых діячи судило бы ся певно пару місяці.

В остатнім акапіті Ольшаньскій перескочыл самого себе. Такого - прошу выбачыти - дурнуватого внеску не вытягнул бы першоклясник. По повторіню за мном інформаций о лемківскых політычных стрічах, зорганізуваню адміністраціі, поліціі, судів, одобраню присягы на вірніст лемківскым властям і передовшыткым по специфічным окрісліню політычных жадань взглядом долі Лемковины - Ольшаньскій пише што не было ниякой лемківской Республікы. Для нього не важны сут вшыткы державотворчы діяня описаны в праці (а было іх більше, лем же поза Лемковином і зато в книжці ся о них не пише). Важне є для Ольшаньского лем тото, коли, як часто і хто называл тот політычний твір Республіком. Вшытко тото, што Лемкы зробили в роках 1918-1921 называт Ольшаньскій мітом. Едно можу лем ту повісти - коли Ольшаньского так барз интересуют міты, то чом іх не поглядат деінде, прикладово в польскій історіі.

Мі не остає ся нич інчого як лем одставити на бік „Tadeusza Olszańskiego i jego (?) sprawy”.

Богдан Горбаль

* - Богдан Горбаль надіспал нам свою одповід Т.А.Ольшаньскому не осмотровоючы ей наголовком. Наголовок надано одредакцііні (пт)

А ДАЛЕ - СТЕП І СТЕП

(продолжыня зо сторони 5)

И то были для мя тоты слова як вырок. И хоц ем и мал мысль остати ся, бо знал ем юж што то сьвіт та чым він витат, и як ся односит до иноземців, емігрантів, преселенців, та и без то, же мильшого и вельшого краю од рідного нигде го сьвіті ніт — хоц и не мышлял ем си го юж другій раз лишати, чужыном замініти... Хоц и хыжы рідной юж там для мя не было, бо Полякы ей осліл...

Вымагал ем г Гміні, жебы ми ей оддали, бо то моя очызна, але то не помогло.

— Ojciec się wypisał i wyjechał, a lasick się przypisał i ona już nie twoja ojczyzna. Była kiedyś, a dzisiaj już nie twoja — повіли ми так го Гміні — teraz twoja ojczyzna tam gdzie ojciec i smaruj tam, ku nim, chłopaku.

И тото польске „смаруй” може бы ми и не было юж гет такым болячым и страшным як тото наше „голий дзяд” — што мя злянгорило до невытерпіння, што и юж по тых словах ничого милого ми не было и ничогого ся ми юж там жытьового не хтіло, и хоц неописаний ся ми жаль мал лишати милу рідніст и ити го чорну чужыну, але инчого выходу юж там не было для мя. И тоты дві раны серця, польске „смаруй” и наше „голий дзяд”, зневажыли ми и Любов, и она стала ся ми третьом раном серця... И так зо тыма трьома ранами и выіхал ем 10 мая 1946 рока го сьвіт — на стріч Сонцю, го незнану Советску Сторону, гу своїм вітцям, родині, та и рідным своїм людем - Бовцаровьянам, што разом з мойом родином и выіхали гірко-слезным (добровільным) преселіньом го Кировоградску область советской Украины.

Нестор Ренега

(И част розповіді - в наступным номері)

ГАВРИІЛ Г. - КЛЕБАШКО

Гітара

не плач гітара
не знімили іщы слова
покля на луках квітя расне
а ся коломутиме
в пекла залюблінях
мушиш грати
мушу на тобі грати
мы двое-двое цимборе —
знаме же другому помагаме
я ти куплю струны
грубы тонькы зоз злата
а ты ся ми смутно озвий
кед ня дусит шліпа цмава ніч

Камін на камени

Так буд твердий,
як камін на камени,
а на тілко буд міцний,
кед тя живот скосит,
як камін на камени,
кому не вадит вітер,
дош го дармо мые,
бо давно зна о собі,
він камін на камени.

Ты, чловеце горі в Карпатах,
або ты долов на нижній землі,
нигда ся не бій о нич!
Бо твоім мечом він є:
камін на камени.

Лем так

Лем так ня люб,
як кому ня не треба,
або як воздух дыхаш,
гі бым ани не был.
Як середу, кед нее нич нового,
лем ся до работы береш.

Лем так ня люб,
як і жыеш,
без збачыня,
а так ачей ты,
і я збачу.

Три ружы

В руках з трьома ружами,
домів ся беру, гу тобі,
котра-с ня гласкала,
і очы ми запреш.

Хоц твердий бій є наш живот,
ніт дня без вады,
зато лем мене любиш.
Пильную, пахам ружы.

Адам міг Єві
таке шумне дати?

Бабо

Девядесят три роки
сте жыли, а тепер в труні
лежыте, мертвы.

Скора вам на тварі
гі бы натягнута была,
а од того блідша.

Але сьміют ся уста,
як бы праві зрозуміли тот сьвіт,
котрого вам — уж ніт.

Сльзы і море

Виділ ем вас, море,
вельо воды без надій.

В піску мам ваш смак,
кед ми слезы на язык течут.

Поета, мешкаючий в Будапешті, брал участь в остатній Лемківській Творчій Осени. Вершы походять зо збірок „Сльзы і море” і „Незнавал ел” (з ней і ілюстрация, автор - М.Клбач).

BÉLA ILLÉS

RAPSODIA KARPACKA

(urývki - część IX)

1 listopada 1918 roku, gdy Austro-Węgry rozpadły się, otworzyły się bramy więzień. Następnego dnia razem z wujem Filipem wyjechaliśmy do Budapesztu. (...)

Po miesięcznym pobycie w Budapeszcie i Ujpeszcie powróciłem, pospiesznie wezwany przez Tamasa Esze i Mikolę, na Podkarpacie. Gdy opuściłem stolicę, na Węgrzech została założona partia komunistyczna. Kiedy przyjechałem do Beregszasz, zastałem tam już zorganizowaną miejscową beregszaską organizację partyjną. Tak szybko mknęła wtedy historia, a tak wolno szły pociągi. Podróż pociągiem osobowym z Budapesztu do Beregszasz trwała w 1914 roku dziesięć godzin, a w grudniu 1918 roku jechałem z Budapesztu do Beregszasz całe dwie doby. Więcej niż połowę drogi przejechałem na dachu towarowego wagonu.

Tak jechało nas ośmiu ludzi — ośmiu zdemobilizowanych żołnierzy. Mówiliśmy naturalnie o polityce. Feldfelbel huzarski, który przywiązał siebie rzemieniem do czegoś w rodzaju komina i siedział przy mnie w taki sposób, że mogłem trzymać się jego butów, agitował za tym, żeby ogłosić Węgry kolonią angielską.

— Bez tego przepadniemy, pozdychamy z głodu, porozrywają nas na kawałki. Jeżeli pójdziemy z Anglią, to będziemy mieli pieniądze, ubrania, obuwie — wszystko, wszystko, i wtedy nie Rumuni, nie Serbowie, nie Czesi zagarną Węgry, lecz my zagarniemy Serbię i Rumunię.

— Węgry powinni zdobywać tylko jeden kraj — powiedział żołnierz z broda, który trzymał się mojej lewej nogi — Węgry!

— Węgry chcesz zdobyć, chłopcze? — zapytał feldfelbel — Widocznie dużo wypiles.

— Tak, dużo wody. Chceć zdobyć Węgry. Musimy wywojować Węgry od hrabiów i bankierów. Tak!

— Patrzcie no! — Zasmiał się jakoś nienaturalnie feldfelbel. — Najadłeś się grzybów rosyjskich? To nie, zwróć się!

— Węgry — zaczął żołnierz ubrany w marynarską bluzę i artyleryjskie buty — mogą uratować tylko dwa D: Dolar i Demokracja, czyli Ameryka. Jeżeli Ameryka postawi nas na nogi...

— Kogo ma postawić?! — wrzeszczał żołnierz z broda. — Panów i bogaczy? Za późno!

— Nie śpiesz, bracie, już i tak się spóźnisz — powiedział feldfelbel.

Podczas sporu argumenty ogólnej natury wkrótce ustąpiły miejsca konkretnym groźbom. Do bijatyki doszło dopiero wtedy, gdy pociąg nasz znajdował się już na beregszaskim dworcu. Żołnierz z brodą dobrze wymierzonym kopniakiem zepchnął z dachu wagonu agitującego na rzecz Ameryki marynarza w artyleryjskich butach.

W Beregszasz spędziłem tylko kilka godzin, następnie udałem się do Munkacsu, gdzie znajdował się sztab główny. Mieszkałem u krawca Morgnsterma.

Był to bardzo chudy człowiek, trochę niższy ode mnie. Ręce miał delikatne, jakby nigdy nie używał ich do żadnej

pracy, a jego wygolona, szczupła, smagła twarz bardziej odpowiadałaby jakiemuś hiszpańskiemu albo włoskiemu artyście niż munkackiemu krawcowi.

Mówił bardzo powoli, niskim, dźwięcznym głosem.

— Rząd węgierski nadal ziemi podkarpackiej autonomię. Tak więc obecnie żyjemy nie na Podkarpaciu, lecz w „Ruskim Kraju”. I gdy rząd węgierski tylko obiecuje podział ziemi, my — na zasadzie autonomii — już ją dzielimy. Dlatego to węgierski wyrobnik wypowiada się się za rusińską autonomią, a rusiński obszarnik* — przeciwko niej. Sytuacja jest nieco skomplikowana.

Szczególnie zadziwiło mnie to, jak bardzo przez ten czas zmienił się Mikołaj Pietruszewicz. Kilka tygodni rewolucji uczyniły go zupełnie dojrzałym, poważnym człowiekiem. Mało mówił, więcej działał. Wiedział, czego chce, i postępował tak, jak chciał.

— Węgierski minister rolnictwa protestuje przeciwko dzikiemu rozdziałowi ziemi — powiedział przy najbliższym naszym spotkaniu. — A więc powinniśmy podzielić ziemię jak najszybciej. Gdy ziemia hrabiowska będzie rozdana, mogą sobie wtedy protestować.

Kiedy w styczniu 1919 roku na Podkarpacie przez Węrecką Przełęcz wkroczyły białe wojska Piłsudskiego, Mikołaj stał na czele oddziałów, które wyparły polskich faszystów. Z części tych oddziałów stworzył Czerwoną Gwardię.

21 marca 1919 roku Węgry stały się Republiką Rad. Podkarpaccy obszarnicy, którzy dotychczas byli przeciwni autonomii, gdyż pragnęli utrzymać swoje majątki w całości, teraz stali się zwolennikami autonomii; chcieli uratować choćby już tylko część swoich majątków.

„Oderwać się od Węgier!” — oto hasło wielkich, a w tej części i węgierskich właścicieli ziemi.

A tymczasem rusińscy, węgierscy i żydowski wyrobnicy oraz drwale leśni byli teraz zwolennikami Węgier Radzieckich.

Późno wieczorem dnia 21 marca otrzymaliśmy adresowaną na nazwisko Morgensterna depeşe, w której donoszono nam, że partia komunistyczna Węgier połączyła się z węgierską socjaldemokratyczną partią i że proletariat ujął władzę w swoje ręce. (...)

Pierwsze walki rozpoczęły się 28 marca. Rozbiliśmy dwa rumuńskie pułki. 31 marca na Ungwar następowały silne czeskie oddziały. W ciągu dwu dni miasto przechodziło cztery razy z rąk do rąk. Pozostało wreszcie w rękach Czechów. Jeden z oddziałów Rusińskiej Czerwonej Gwardii pod komendą Morgensterna powrócił do Munkacsu, ażeby bronić go przed zajęciem przez Czechów. Fothy pojechał do Beregszasz dla przyspieszenia wysłania posiłków z Węgier.

4 kwietnia znowu rozbiliśmy Rumunów. Tego dnia nastąpiło pierwsze natarcie Czechów na Munkacs. Po kilku dniach Czesi i Rumuni zaczęli natarcie jednocześnie.

A pomoc z Węgier wciąż jeszcze nie nadchodziła.

W połowie kwietnia Munkacs padł.

Po tygodniu Czesi byli już w Beregszasz.

(...)

Ludwik Filip Paris, generał francuskiej republikańskiej armii, kawaler legii honorowej, urodził się 11 września 1872 roku. (...) W końcu marca 1919 roku francuskie ministerstwo wojny delegowało generała Paris do dyspozycji rza-

du wskrzeszonej Czechosłowackiej Republiki. W tym samym czasie rząd czechosłowacki rozpoczął wojnę przeciwko Węgierskiej Republice Rad. Paris przybył do Pragi 1 kwietnia, a 17 kwietnia był już we wschodniej Słowacji w mieście Koszyce. 19 kwietnia objął dowództwo nad armią przeciwko Rusińskiej Czerwonej Gwardii. (...)

Lichi w przysłanym z Pragi delegacie rządowym widział swojego sojusznika. Gdy w dziesięć dni po przybyciu Sedlaczka zetknęli się po raz pierwszy oko w oko, Lichi szczegółowo i z całą szczerością informował Sedlaczka o panujących na Podkarpaciu „marokańskich porządkach” (ту алюзія до привичок генерала Паріс, якії велику част жытя провів в Мароку - Ред. „Б”). Sedlaczek uważnie wysłuchał długiego referatu wojującego humanisty i serdecznie mu podziękował. W odpowiedzi wyłożył radcy swój punkt widzenia.

— Najbardziej naturalnym łącznikiem pomiędzy czeską demokracją a rusińskim narodem byłaby rusińska inteligencja — mówił Sedlaczek. — Ale niestety, z takich pośredników korzystać nie możemy. Rusińska inteligencja, chociaż to nad wyraz smutne, raczej nie chce nam pomagać, ale wykorzystywać. Rusińska inteligencja rozumie wyzwolenie rusińskiego narodu w ten sposób, że stanowiska, które zajmowane były dotychczas przez węgierskich panów, teraz powinny być obsadzone przez rusińskich inteligentów. Rusińska inteligencja wykorzystala nas do walki przeciw Habsburgom, przeciwko węgierskim wielkim obszarnikom i przeciwko bolszewikom, a teraz chce się nas pozbyć. Dlatego jedynym niezawodnym sojusznikiem czeskiej demokracji na ziemi rusińskiej są węgierscy panowie, którzy utracili swoją władzę. Węgrzy nie mogą liczyć na to, że w Czechosłowackiej Republice znów siądą na kark rusińskiemu narodowi, a jeżeli tej nadziei nie posiadają, to powinny wybierać między wysoce kulturalną demokracją czeską a głodną, zacofaną inteligencją rusińską. Wybiorą nas. Obecnie pewna ich część podaje się za Rusinów, lecz najmądrzejsi z Węgrów twierdzą, że są Słowakami. Weźmy konkretny przykład. Dlaczego Kavassy uważa się za Słowaka? Dlatego że chce pracować razem z nami, czeskimi demokratami, i nie życzy sobie współpracować z intrigującą przeciwko nam rusińską inteligencją. Oto gdzie jest rozwiązanie, panie radco. Powinniśmy, oczywiście, dobrze uważać, żeby węgierscy panowie nie nas wykorzystali, lecz my ich. W tym kierunku dopomoże nam bezwarunkowo nasza wyższa kultura i ta okoliczność, że policja polityczna znajduje się w naszych rękach.

()

Csarada głęboko westchnął.

— Dawno nie byłeś w naszych stronach — powiedział. — Ale najważniejsze to, że teraz tu jesteś i tutaj zostajesz.

— Czy wykladasz w rusińskiej szkole? — skierowałem rozmowę na inny temat.

— Powiedziałem ci tylko, że jestem nauczycielem, ale nie mówiłem gdzie wykładam. Będę wykladał w rusińskiej szkole, gdy w Szolywie znów ją otworzą. A tymczasem już od dziesięciu miesięcy gmach szkoły służy za koszary dla żandarmów. Z tygodnia na tydzień obiecują zwolnienie gmachu. Obiecują... A na razie zanim go zwolnią, ja z drugim nauczycielem, młodym człowiekiem z Pragi, gramy w szachy.

Csarada zaprosił mnie na obiad.

— Czas chyba masz. Teraz, kiedy mamy czeski reżim, fabryka pracuje o dwie godziny mniej niż dawniej, lecz bez przerwy. Praca kończy się o czwartej.

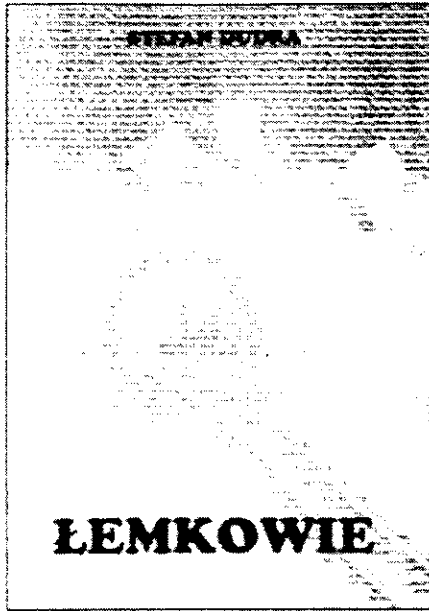
Podczas obiadu, składającego się z węgierskiego gulaszu, poznałem drugiego nauczyciela, Jaroslawa Staneka. Mieszkał on razem z Csaradą i stołował się u węgierskiego naczelnika poczty. Wysoki, chudy, o szarych oczach i jasnych włosach, bardzo jeszcze młody, ubrany po sportowemu, Stanek był synem profesora praskiego uniwersytetu — i mimo że posiadał kwalifikacje nauczyciela szkoły średniej, wyraził gotowość do pracy w charakterze nauczyciela ludowego. Chciał przyczynić się do rozpowszechnienia kultury wśród oswobodzonych braci słowiańskich. Warunki pracy w Karpatach były niezupełnie takie, jakich oczekiwał, ale trudności zwiększyły tylko entuzjazm Staneka. Wysłał do Pragi depeszę za depeszą z zadaniem przyspieszenia zwolnienia budynku szkolnego. W tym celu jeździł dwa razy na miesiąc do Uzhorodu. Ponieważ był prawdziwym Czechem, otrzymywał miesięczne wynagrodzenie o czterysta koron większe niż Csarada, który był tylko Rusinem. Pieniądze te wydawał na walkę o budynek szkolny. Połowę pieniędzy używał na zakup książek, które rozdawał blagając tych, którym je dawał do czytania, a żeby się uczyli i zdobywali kulturę. W Pradze w ciągu dwóch lat nauczył się rosyjskiego, a w Szolywie uczył się u Csarady języka rusińskiego. Potrafił już trochę mówić po rusińsku, lecz ten, kto nie znał języka czeskiego, z trudem mógł go zrozumieć. Ze mną mówił po niemiecku.

Stanek już wiedział, że niedawno wróciłem z niewoli rosyjskiej, i był bardzo rad, że będzie mógł usłyszeć wreszcie od inteligentnego człowieka o tym, co się dzieje w państwie „naszych wielkich braci słowiańskich”. Było mu bardzo miło, że zaprzeczyłem, jakoby był w niewoli rosyjskiej. Poczzerwieniał aż do łez, gdyż wydawało mu się, że nie chce opowiadać o tym, co widziałem w Moskwie, ponieważ mu nie dowierzam. A żeby go trochę uspokoić, zacząłem opowiadać anegdoty o szolywańskiej szkole w okresie mojego dzieciństwa. Anegdoty moje nastroiły go na smutno.

— Ogromnie mi żal naszych rusińskich braci! Tyle musieli wycierpieć. I bardzo się tym szczeni — ciągnął po krótkiej pauzie — że my, Czesi, przyniesiemy im wolność i kulturę. Za jakieś pięćdziesiąt, sto lat, gdy kultura rusińska osiągnie już wysoki stopień rozwoju, będą nas z pewnością wspominać z wdzięcznością za to, że pierwsi stworzyliśmy rusińskie szkoły.

Stanek tak entuzjasmował się tą myślą, że nie odważyłem się zwrócić jego uwagi na to, że w rusińskiej szkole, jak dotychczas, kulturę szerzą żandarmi, posługując się swoimi międzynarodowymi metodami.

* В Підкарпатській Русі не було жадних русинських обшарників, той суспільної веретви позбавлено нає пару століть скоріше. Автор — комуніст — белетризує зрештою винятко, што не підходило під його ідею, найбільше зає період становлення автономії Підкарпатської Русі в рамках Чехо-Словаччини. Опер го не на фактах, а - як сам признає - на бабєкым оповіданю. Зато тіж пропущиме той період, працаючи ся уж цілком з „Карпатском рапедіюм”.

Stefan Dudra, **LEMKOWIE. Deportacja i osadnictwo ludności lemkońskiej na Środkowym Nadodrzu w latach 1947-1960.** Głogów 1998, ISBN 83-87710-03-2, стор. 200.

Добрі ся діє, кед ся штоси діє — хтло бы ся повісти Заправды, остатнім часом неє рока, жебы не появилась ся даяка, меньше ци більше интересуюча позиція, якої автором є Лемко, і то в більшости одніси молодий Лемко. В тым преділі находит ся і Штефан Дудра. Його книжка выкликала дост шыроке заинтересуваня уж самым наголовком. А што же є в ній самій?

Автор на стор. 67 стверджат мін што: „Wydaje się zasadnym podkreślenie, że istota akcji „Wisła”, cała generalna wysiedlanie przymusowo ludności, to nie dane operacyjne czy statystyczne. Wazniejszy wydaje się przekaz atmosfery tamtych wydarzeń.” Кредо Автора, особливо в чытаню лемківськым, є барз чудове, тымбар же што Авторови повело ся го в значній мірі зреалізувати, хоц предметова книжка є і так полна операцийных і статистичных даных. Очевидні — додаймо тото одраз — є то праця, уж в заложыню, наукова, за котру Автор отримал звання доктора. І — зас очевидні — добрым є явиском триманя ся в науковій праці окреслених принципів, не лідаваня ся эмоціям, всякым субьективним гыдыганям душы, але не звільнят оно од представліня душы народу. Автор здавал сой з того справу, што выповіл в єдній з думок, व्यекспону-

ваний зрештом з тексту на задній стороні окладинкы:

„Opisywane wydarzenia związane z akcją „Wisła” nie są w stanie odtworzyć prawdziwego klimatu tragedii deportowanej ludności. Chcąc poznać i zrozumieć Łemków w trakcie i po przesiedleniu należałoby poznać sferę psychologii zbiorowej i indywidualnej.”

Автор мал сьвідоміст трудности представліня правдивого климату нашой трагедии, але ствердити треба — порадило сой з тым на міру сучасности. Очевидні, дошлїдник не ма обовязку быти одраз і писменником, літератом, якому легше одворити даний климат, але Автор, сам Лемко, і вихований в лемківськым середовиску знає збірну психольогію, зас в однесіню до індивідуальной — задал сой дуже туду, жебы переказати ей устами численних участників нашой геєнны. Ци мож было тото зробиши ішы ліпше? Ішы автентичнійше, глыбше представити істоту нашой трагедии? Таки можливости все сут, але не забывайме о тым, што было уж речене выжше — о науковим характері праці і о необовязуючых в таких ситуаціях індивідуальных красомовчых можливостях

Ци є в книжці дашто, до чого мож бы ся „дочыпیتی”? Там де дырва рубают, там трискы летят. Тото, чого прагну дїтхнути, може і мож однести до повіджыня Достоевского, же *блуд не заверат ся в книжці, лем в розумліню чытача*, але вшытко одно спрїбую

Во вступі Автор повідат, што попри польско-лемківськых квестиях наросло дуже стереотыпіє і што: „Wynikały one często z bezkrytycznego idealizowania własnego narodu, własnej przeszłości, postrzegania i widzenia okrucieństw, a nieraz zbrodni tylko drugiej strony” Автор приводит далє цитату з книжки *Ojczyzna nie tylko Polaków* Я.Томашевского, в якій гварит ся што „nieraz ze strony polskiej uznawano za niedopuszczalne takie zachowanie się mniejszości narodowych, jakie było kanonem patriotyzmu polskiego w czasach zaborów” Хоц приведена цитата в деякій мірі выяснят што Автор (Штефан Дудра) хтл розуміти, в цілости компляция здає ся чудном, а штонайменьше не до кінця ясном. Уж зо самого понятя „польско-лемківськы квести” мож внескувати што обовязуют они в обі стороны. При чым же ту „ідеалізуваня”? Што бы оно, в евентуальным однесіню до лемківськой страны, мало озна-

чати — в облїчу неквєстїонованой едносторонной крїєды?

Не за щєсливым видит ся мн стверджыня Автора, што: „Lemkowie są częścią historii i kultury polskiej”. Ближшым правды было бы тото стверджыня з однесіньом до Польской Державы. То значуча ріжниця.

„Czy Łemkowie mają szansę stać się narodem? — застаналят ся Автор і приводит цитату з белетристыкы Т.М.Трайдоса: „po czterech wiekach mają wszystkie właściwości i narzędzia kultury, by wykształcić w sobie nareszcie trwałą świadomość odrębności narodowej i kulturowej”. Лемкіє, особливо Лемкіє з нашого кругу може то і гыдзгат, але Трайдосом з його „штырьома віками” і цілом націоналістчыном рєштом ліпше не завертати сой головы. То лем моя рада гу евентуальному будучому писаню

То бы было тлєко з критичных надтыркнїнь. Ага! Думам, што выкорыстаны з одышлой эпохы понятя „bandy”, „ulotki banderowskie” мож было заступити дачым хосеннійшым. Але запишме тото на долю привычки. Так нас виховано. З часом ся того вызбудеме.

Малы пошпочыня тратят ся при загальній цінности праці і так треба трактувати книжку Штефана Дудры.

Michał Zrołka, **OPOWIEŚCI LEMKOWSKIE.** Wydawnictwo „WGP”, Warszawa 1998, ISBN-83-87534-08-0, стор. 248.

Чудна то книжка. Чудова і чудна едночасні. Творчий талант Автора была можливїст познати дакус скор-

З ВИДАВНИЧОЇ ПОЛИЧКИ □ З ВИДАВНИЧОЇ ПОЛИЧКИ □ З ВИДАВНИЧОЇ ПОЛИЧКИ

ше з публікацій поміщених в остатніх роках на сторінках пілрчника Товариства Карпатського „Плай”, але повнийший його вибір проявил ся аж в виданих того рока „Opowieściach lemkowych”. Так, заправды, в творчости Михала Зьролки видно письменничий талант і кед для Поляка „Opowieści” написаны сут „ciekawie, żywo i wzruszająco” — як повідат ся в нотці презентуючий Автора і його книжку — не можут они не заколысати лемківском душом.

Гей, але в абсолютній більшости припадків Поляк о Лемках знає і чує (кед чує) лем тото, што вычитал з книжки Михала Зьролки. Лемко знає дуже больше і зато тж попри цилій чудовости видит і чудніст написаного. Той чудности є так вельо, же зачу од чудовости.

„Kiedy odwróciłem się w kierunku wozu, zobaczyłem scenę, której nigdy nie zapomnę. Na środku potoku, do którego wjechał wóz, stał ojciec, trzymając krowy za powróż. Powoli obrócił się i ostatni raz spojrzął na dom i zabudowania gospodarskie, które z takim wysiłkiem wybudował dziesięć lat temu. Zapłakał (...)

Od góry, jak okiem sięgnąć, ciągnęły furmanki, gromadki dzieci, owce, a w środku tego bolesnego pochodu, od czasu do czasu jeden żołnierz. Większość kobiet płakała, dzieci wycierały nosy. Ta tragiczna, smutna procesja — to było wygnanie Łemków z ich ojcowizny (...)

Ja dołączyłem do ojca i też stałem w wodzie. Chociaż była o tej porze zimna, pomyślałem, że mógłbym tak przestać cały dzień, gdyby za to pozwolono nam wrócić”

(...)

„Ojciec nie chciał „zdychać” na tych przeklętych, ponemieckich ziemiach. Nie mógł sobie darować, że musi żyć z daleka od mogił swoich dziadów i pradziadów, nie chciał złożyć swoich doczesnych szczątków w tej niewdzięcznej krainie. Dlatego postanowił ze wróci na ojcowiznę bez względu na konsekwencje, po prostu tak, jak ucieka się z obozu”.

Подібными реляціями, рефлексіями, спостережынями, написаныма переймуючо і міцно, переполнена є ціла книжка. Читат ся ю легко, она влгат, кличе зо страны на страну. Лем же попри тм дуже, за дуже є таких стран, таких зауважынь, стверджынь, котры Лемка — знаючого нашы „тамты” дни і лемківску днешніст — шокуєт, ставляют в цапкы,

повісти шыро — нераз автентычні злостят.

А вшытко бере ся одтале што Автор, жыючы през долги роки в одорваню од лемківських реалів, слабо обзнаний як з нашом днешністю, так і з історіюм — до котрой доходили сучасники дорогом вытужених пенетрацій джерел — пополнил в своем писаню непрощены грыхы.

„Zmartwieniem jest to, że niewielu ludzi pisze o Łemkach dla Łemów, tzn. w języku lemkowym. Naszej literatury jest bardzo niewiele. Nie ma się czemu dziwić. Dawniej Łemkowie na ogół nie pisali, opowiadali sobie wszystko, co uważali za ważne”.

Може ту кус правды і є, але преці польскы селяне, тоты з нашого сусідства і не лем, не стояли выжше (то найделикатніше повіджене). Уж перед сто парудесятьома роками были по нашых селах читальні, зас з нашом інтелігенціюм, особливи доталергофской эпохы не было жлі.

„Później, przez pięćdziesiąt prawie lat, była cenzura w ogóle, a na lemkowskiem tematy w szczególności. Żeby się nie narażać, niewielu mogło się odważyć cokolwiek napisać. A o czym Łemkowie mogli pisać? O swojej krzywdzie nie wolno było. A ponieważ dla Łemka nie było ważniejszej sprawy niż wygnanie z ojcowizny, więc w ogóle nie pisano nic.”

Бздур! Акуратні на выгнаню наступила нечувана активніст письменнича. Треба ся было выжалити, выплакати, хоцьбы пред самым собом. Большіст писала лем до заголовка, але преці і тых публікуючых на „ближній” *Лемківській Сторінці Нашого Слова* ци на сторонах „далекой” *Карпатской Руси* было напращду дуже. Єдны одходили, други приходили, Дудра, о. Полянський, Буряк, Горошак, Мадзелян, Дядик, Кузяк, Вархоляк, Спьяк, Романяк, Гоч, Стефановскій. Міг бым нарахувати ішчы шувні, лем „нашых”, з Польщы. Без цілой еліты з першого выгнаня — на Украину, без спомогаючых інчых.

Мож бы сой было дарувати звертаня увагы Авторови на тоты справы, кед был бы дакус скромніший, же зас зачитуєме.

„Ja przez wszystkie te lata pisałem do gazet o sprawach Łemków i pytałem o dalsze ich losy, pytałem, kiedy wrócimy do naszych rodzinnych gniazd. A co robili wtedy ci uczeni Łemkowie dla sprawy swego narodu? Albo co robią dzisiaj? Czasem nawet

własnym zopom Poikom, nie chcą się przyznać, że są Łemkami. A ja opublikowałem wspomnienie pt.: „Ja Łemko”, które rozeszło się po całej Europie, a także w Kanadzie i Ameryce.”

Шкода, што Шведска Академия Наук того не зауважыла. Мали бы сме може Лавреата!

Так не мож писати, Пана Михале. Може в контексті з попередуючыим зачитуваній текст (о тым спомну ішчы) хпли сте выречы дашто інче? Зробили сте нам медведю прислугу? Хыбаль так. Вашу книжку, написану по польскы, прочытат дуже Поляків, думам же дуже веце нич Лемків. Они не будут знати о нашых „зрывах” пятдесятих, шістдесятих, сімдесятих, вісемдесятих років, о делегациях Лемків до Варшавы, о лосьянськым фестивалю, о устьянськым памятнику, о тысячах кільометрів „Лемковины” преіханых в гляданю Народу.

Знам ішчы єдного автора, котрий писал, што „кед я не засьпівам, то і птах не засьпіват”, але так писати не мож. Бо сусідове нашы закуют сой уж до чыста, долго будуваний через державу, портрет Лемка і... нашой чудной, хоц в істоті чудовой, природы — што лем єден птах (но може два) сьліват в Лемковині.

А вертакчы до контексту — же ходило Вам може лем о тых спольчано-вчыных Лемків? Але в Вашій книжці інчых Лемків (окрем Вас) якбы не было. Є, што правда, оповіст о Ватрі, котру преці хтоси неглупий мусит робити, оповіст чудова, але тж чудна. Аргументы і висновкы часто противоречат собі. Одкале ся тото бере? Думам, же може не тлько з дост блудного переконаня о шкідливости науки в школі („Więcej do szkoły nie poszedłem. Sam się uczyłem, czytałem... / / Działam, że ojciec rękierował mną dobrze”), килко з долголітнього перебуваня поза лемківськым середовиском, котре преці ЄДНАК жыло, вчыло ся, до-свідчувало і не конечні такой генеральні — асимілювало. Коли бы Автор, уж в ліпшых часах, побыл в ним, не ігнорувал го, коли бы пришол до него (не до редактора — Поляка) з готовым уж машынописом і попросил о рецензію, — малы коректы не ухыбляючы в ничым Авторови, його талантови, принесли бы великій хосен. А так — овшым — маме ревелляційного письменника-прозаїка, але дале не маме ревелляційной книжки. Значит — маме „pecha”! (М)

Федор Віцо / ІЛЬКО СОВА З БАЮСОВА

Максим і Клим

Максим з Климом не встигли на останній потяг з Кракова і мус було заночувати в готелі

— Мам надю, же будете ся в нас чути як в себе дома — гварит готельярка

— Кед так — гварит Клим — та подме до другого готелю

Клим мусл выхати, а лишыл дома грубу бабу. Просил Максима дати скоро знати, якбы што. О два дни Максим телеграфує

Баба вродила той ноци гардык двох хлопців. Решта заран

Нашы приятеле сидят в рештевраці. Клим оповідає нестворены ричы о своїх любовных перипетиях. Плани при сусіднім столику фекают зо зпшыня

— Миг быс, Климе, овивати дакус в баволну

— Прибувал єм, не помагат

— Што волиш, замужні, ци дівкы — звидує Максим Клима

— Замужні, бо сут привыкнены до меньших - як видиш - вымагань

РОМАН ІЖЕЛЬСКИ

Медже своїма

*Нигда стіл не дрылят стола,
А віл не овгарят вола.*

Муха

*Пред смертю муха подумала,
Же вишиткы івоят ю, бо... мама.*

Весном

*Мурчыт кіт до кота серед ноцы:
Што мі тепер мышом ум морочыш?*

Не тото

*Былі ій рад прихыштити небо,
А она рекш: не треба.*

О воді

*Не хце дати своєй потік —
Даст мі другий потік.*

Любов

*Так покохали ружа соловія,
Аж ся з него кровця ліє.*

Не достерює

*Не достерює жытя трьох чверти,
Та не міг не достеречи смерти.*

з польского переклад Петро Мурияка

W NUMERZE:

str. 1 - „Psy szczekają, a karawana idzie dalej” albo *Rusini na fali* (pt) - o XII Międzynarodowym Kongresie Sławistów w Krakowie i skierowanym do Kongresu liście otwartym Zjednoczenia Łemków.

- *Jaka była osiemnasta Łemkowska Watra na Obczyźnie?* (Adam Barna, Petro Trochanowski) - reportaż z imprezy

str. 2 - *Nowiny - nie nowiny nie tylko z Łemkowskiny* - krótkie informacje o wydarzeniach społeczno-kulturalnych w rusińskim kręgu kulturowym.

- *Miejsce na refleksje* (Petro).

str. 3 - *Mychał Artym* (Wasył Brynda) - biografia polityka i działacza społecznego Rusinów Preszowszczyzny - w 150-ą rocznicę śmierci.

str. 4 - *A dalej - step i step* (Nestor Repeta) - wspomnienia przesiedlence mieszkającego w Okręgu Donieckim (Ukraina).

str. 5 - *Wspomnienie przeżytego* (Petro Korbocz), cz. IV - kontynuacja z cyklu 1947.

str. 7 - *Do serca* (Iwan Holowczak) - wiersz.

str. 8 - *Propozycja Statutu Światowego Kongresu Rusinów* (zespół).

str. 9 - *Rusini na fali* (dokończenie ze str. 1).

str. 10 - *Jaka była...* (dokończenie ze str. 1)

str. 12 - *Gorzów po jesienemu rozweseleniu* (Petro Trochanowski) - refleksje o VI Spotkaniach z Kulturą Łemkowska w Gorzowie Wielkopolskim

- Nekrolog Hawryła Kostelnyka (1911-1996).

- *Lista ofiarodawców na rzecz „Ruskiej Bursy” w Gorlicach.*

str. 13 - *Mitologia Oiszańska* (Bohdan Horbal) - odpowiedź na recenzję książki *Działalność polityczna Łemków na Łemkowszczyźnie 1918-21*.

str. 15 - *A dalej step* (dokończ ze str. 4-5).

- *Hawrył H. Kiebaszko. Gitara. Kamień na kamieniu. Tylko tak. Trzy róże. Babcia. Lzy i morze* - wiersze z cyklu „Współczesna twórczość rusińska i łemkowska”.

str. 16 - *Rapsodia karpacka* (Béla Illes) - cz. 8 z cyklu *Rusyniana w obcojęzycznej literaturze*.

str. 18 - *2 wydawniczej półki* - Stefan Dudra *Łemkowie*, Michał Zrótko, *Opowieści łemkowskie* - omówienie wydań

str. 20 - aktualności satyra, myśli, rozrywka

„B E S I D A” - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków

• Redaguje zespół: Helena Duc-Fajter (dział literacki), Andrzej Kopcza (dział kulturalny), Piotr Trochanowski (redaktor odpowiedzialny), Jarosław Worhaacz (sekretarz redakcji - historia, aktualności) • Adres redakcji: 33-360 Kryńca, skrytka pocztowa 123 • Wydawnictwo Stefan Kosowski - Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 6-6 - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę • cena pojedynczego egzemplarza - 1,5 zł - plus opłata za przesyłkę

Numer dotowany przez MKiSz